

TUNNUSTUKSEN MERKITYS RIKOSPROSESSISSA

Peppi Paakkonen

5/2017

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi	
Peppi Paakkonen	Poliisi (AMK) / 2015-1	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Tunnustuksen merkitys rikosprosessissa	Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Kirsti Ruuska, oikeustiede	Lainopillinen tutkimus	
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan tunnustuksen merkitystä rikosprosessissa. Tarkastelun kohteena on erityisesti tunnustuksen merkitys rikosasian näyttönä. Lisäksi on käsitelty tunnustuksen merkitystä prosessilajin valintaan sekä tuomioon.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on käytetty lainopillista tutkimusta, jonka tarkoituksena on tutkia voimassa olevaa oikeutta ja tehtävänä on tuottaa tieteellistä tietoa oikeusnormeista. Työn lähteinä on käytetty lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta ja oikeustapauksia.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimusongelmana on selvittää tunnustukseen ja sen merkitykseen liittyvä voimassa oleva lainsäädäntö sekä se, miten tunnustus tai sen puuttuminen voi vaikuttaa rikosprosessiin. Työssä on käsitelty myös erilaisia ongelmatapauksia, joista tärkeimpänä voisi mainita tunnustuksen peruuttamisen oikeudenkäynnissä.</p> <p>Tunnustuksella on suurin merkitys rikosasian todisteena. Tunnustuksen merkitys arvioidaan vapaan todistusharkinnan mukaisesti tapauskohtaisesti, mutta oikealla tunnustuksella on korkea näyttöarvo. Rikoksesta epäillyn tai vastaajan tunnustus voi vaikuttaa myös rikosprosessiin, sillä tunnustetuissa asioissa voidaan käyttää kevyempiä menettelytapoja. Lisäksi tunnustaminen voi vaikuttaa tuomioon lyhentävästi.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
52	Toukokuu 2017	AMK2015ONT
Avainsanat <p>Esitutkinta, rikoksesta epäilty, rikosprosessi, tunnustus, todistelu, vastaaja</p>		

LYHENNELUETTELO

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
ETL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KO	Käräjäoikeus
OK	Oikeudenkäymiskaari
PL	Perustuslaki
RL	Rikoslaki
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
SOPS	Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen vastainen yleissopimus
SovitteluL	Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta

SISÄLLYS

LYHENNELUETTELO	2
SISÄLLYS	1
1. JOHDANTO.....	2
2. TUTKIMUSASETELMA.....	3
2.1 Tutkimusmenetelmä.....	3
2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.....	5
2.3 Aiheen rajauksesta	6
3. RIKOSPROSESSI, EPÄILLYN OIKEUSTURVA JA TODISTELU.....	7
3.1 Rikosprosessi lyhyesti.....	7
3.2 Rikoksesta epäillyn ja vastaajan oikeusturva	10
3.3 Todistelu rikosasioissa	15
4. TUNNUSTAMINEN YLEENSÄ	17
4.1 Tunnustuksen määritelmä	17
4.2 Tunnustaminen rikosprosessin eri vaiheissa	18
4.3 Tunnustaminen viranomaismenettelyn ulkopuolella	20
5. TUNNUSTUKSEN MERKITYS PROSESSILAJIN VALINNASSA	22
5.1 Prosessilajin valinnasta yleensä.....	22
5.2 Kirjallinen menettely	22
5.3 Poissaolokäsittely	24
5.4 Sovittelu	25
5.5 Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti	26
6. TUNNUSTUS TODISTEENA	29
6.1 Tunnustus laillisena oikeudenkäyntiaineistona	29
6.2 Tunnustuksen varsinainen näyttöarvo.....	32
6.3 Tunnustuksen totuudenmukaisuus.....	33
6.4 Tunnustuksen riittävyys näyttönä	36
6.5 Peruutettu tunnustus.....	37
7. TUNNUSTUKSEN VAIKUTUS TUOMIOON	42
7.1 Tunnustus lieventämisperusteena	42
7.2 Rangaistuskäytäntö	43
8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	45
9. LÄHTEET.....	49

1. JOHDANTO

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi tunnustuksen merkityksen rikosprosessissa. Aihetta on sivuttu oikeuskirjallisuudessa ja tutkielmissa paljon, mutta varsinaisia tutkimuksia siitä on tehty Suomessa vähän.

Opinnäytetyötä tehdessä yllätyin itsekkin, miten paljon tunnustus voi ohjata rikosprosessia. Tunnustuksesta on selkeä prosessitaloudellinen hyöty, mutta siitä voi olla myös hyötyä tunnustajalle itselleen, koska tunnustusta voidaan käyttää perusteena lieventää tuomiota. Tunnustusta on kutsuttu oikeuskirjallisuudessa myös todisteiden kuningattareksi. Oikealla tunnustuksella on korkea näyttöarvo. Vapaan todistusharkinnan mukaisesti tunnustus on kuitenkin todiste muiden joukossa, joten tuomioistuimen tulee tapauskohtaisesti harkita, mikä arvo tunnustukselle annetaan.

Lainsäädäntö elää jatkuvassa muutoksessa. Viimeisen suuri muutos tapahtui esitutkinnan osalta vuonna 2013, jolloin muuttunut esitutkintalaki (22.7.2011/805) tuli voimaan. Rikoksesta epäillyn oikeuksista huolehtiminen parantui selkeästi, joka voi tuoda haasteita kuulusteluihin. Kuulustelut ovat tärkeä osa rikostutkijan työtä ja ne herättävät paljon keskustelua. Joskus epäillyn kuulustelut voivat olla melko tunnustushakuisia, vaikka tunnustus ei saisikaan olla kuulustelun päämäärä. Myöskään vuonna 2015 muuttuneen oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) todistelua koskevan 17 luvun merkitystä ei voi sivuuttaa. Muutoksen myötä oikeudenkäymiskaareen kirjattiin muun muassa tunnustuksen peruuttamisen merkitystä käsittelevä pykälä¹. Nämä lakimuutokset tekevät tunnustuksesta aiheena tärkeän ja jälleen ajankohtaisen.

Tunnustuksen historia on julma, sillä kidutus on ollut keskeisenä keinona tunnustuksen saamisessa. Suomessa siirryttiin nykyisinkin käytössä olevaan vapaaseen todistusharkintaan virallisesti vuonna 1948, jota ennen käytössä oli legaalinen todistusteoria. Legaalinen todistusteoria perustui vuoden 1734 lakiin. Vapaaseen todistusharkintaan oli käytännössä jo siirrytty ennen vuotta 1948, mutta silloin lakia muutettiin virallisesti. Legaalisen todistusteorian aikaan syytetyn tunnustus tarkoitti täyttä näyttöä lukuun ottamatta rikoksia, joista seurasi kuolemantuomio.²

Ennen vuotta 1734 Ruotsi-Suomen oikeudenkäyntimenettelyssä oli käytössä kaksi rinnakkaista todistelukeinoa, jotka olivat vala, jota vahvistettiin myötävannojen valalla ja

¹ OK 17:5

² Lahti 2006, s. 101–102

lautakunta. Myötävannojamenettely oli voimassa vuoteen 1695 saakka. Myötävannojamenettelyssä syytetyllä oli itsellään velvollisuus todistaa itsensä syyttömäksi vannomalla puhdistusvala. Lisäksi törkeiden rikosten osalta vaadittiin rikoksen suuruudesta törkeydestä riippuva määrä myötävannoja, jotka vakuuttivat syytetyn vannoneen oikein ja takasivat tämän uskottavuuden.³

Vuoteen 1734 saakka voimassa ollut lautakuntamenettelyssä 12 miehin asetettiin aina yhtä juttua varten niin, että kumpikin osapuoli sai vaikuttaa lautakunnan kokoonpanoon. Aluksi lautakunta ilmeni ainoastaan todistuskeinona, mutta myöhemmin se tutki, harkitsi ja ratkaisi asian yhdessä tuomarin kanssa.⁴ Lautakuntamenettelyyn liittyi alttiutta kidutukseen ja muuhun painostukseen. Ruotsi-Suomessa kidutus ei ollut niin yleistä kuin muussa Euroopassa, mutta kerrotaan, että Tukholmassa olisi käytetty peukaloruuvia ja epäiltyä saatettiin pitää vangittuna uusien todisteiden tai tunnustuksen toivossa.⁵

Opinnäytetyössäni haluan selvittää, mikä tunnustuksen merkitys rikosprosessissa todella on. Näkökulmaa on laajennettu esitutinnan ulkopuolelle koko rikosprosessin kattavaksi. Työssäni olen pyrkinyt esittelemään ja pohtimaan tunnustuksen merkitystä peilaten sitä poliisin työhön. Tämä opinnäytetyö on johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus, jossa tunnustukseen liittyviä asioita käsitellään aihepiireittäin.

Työ on kirjoitettu erityisesti poliisilukijalle, mutta sopii luettavaksi kaikille oikeustieteestä ja rikosprosessista kiinnostuneille. Poliisimiehelle täysin selviä käsitteitä on kuitenkin selvennetty, jotta myös aiheita vähän tunteva pystyy lukemaan työtäni. Opinnäytetyö on tehty kuitenkin erityisesti omaa oppimista varten.

2. TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmänä käytin lainopillista tutkimusta. Lainoppi tutkii, mikä on voimassa olevaa oikeutta ja mikä laista ja muista oikeuslähteistä löytyvän materiaalin merkitys on⁶. Lainopin tarkoituksena on tuottaa normatiivista tietoa eli tieteellistä tietoa

³ Letto-Vanamo 1991, s. 39

⁴ Letto-Vanamo 1991, s. 39-40

⁵ Inger 1982, s. 52-53, viitattu Lahti 2006, s. 102

⁶ Hirvonen 2011, s. 22-23

oikeusnormeista, joilla tarkoitetaan lakikielen ilmaisua, ilmaisun sisältöä ja sisällön yhdistelmää⁷. Voimassa oleva oikeus koostuu oikeusnormeista⁸.

Lainoppi tulkitsee ja systematisoi. Oikeudellisella tulkinnalla tarkoitetaan tulkinnallisen merkityssisällön antamista oikeuslähteistä johdetuille oikeussäännöille. Yksittäistä säädöstä voidaan tulkita useilla eri tulkintaperusteilla. Näitä ovat ainakin lainsäädännön kielellinen ilmaisu, oikeudenalakohtainen systematiikka, lainsäädännön historiallinen tarkoitus, oikeuskäytännössä vakiintunut tulkinta, oikeusperiaatteiden tilannesidonnainen koherenssi ja tulkinnan ennakoitavissa olevat yhteiskunnalliset vaikutukset.⁹ Lainopillisessa tutkimuksessa tarkastellaan, millainen painoarvo eri oikeuslähteistä johdetuille tulkintaperiaatteille ja oikeusperiaatteille tulisi antaa yksittäisessä tilanteessa. Oikeusperiaatteita arvioidaan niiden ilmentämien arvojen ja tavoitteiden kannalta.¹⁰

Systematisoinnilla tarkoitetaan lainsäätäjän oikeusnormien muodostaman materiaalin järjestämistä ja sen pohjalta yhtenäisen ja johdonmukaisen oikeusjärjestelmän rakentamista. Systematisoinnissa tutkitaan ja jäsennetään oikeudenalan käsitteitä, teoreettisia rakennelmia ja oikeusperiaatteita.¹¹

Lainopillisen tutkimukseni oikeudenalana on rikosprosessioikeus. Työssäni tulkiten ja systematisoimaan säädöksiä, lain esitöitä, oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä. Lisäksi tulen vertailemaan joitakin oikeuskirjallisuudessa esiintyviä eriäviä näkemyksiä. Opinnäytteessä esittelen ja analysoin niitä korkeimman oikeuden ja hovioikeuden ratkaisuja, jotka ovat luontevasti kytkettävissä aiheeseeni. Työssä on myös omia ajatuksiani, joita pyrin pohtimaan oman poliisikokemukseni kautta. Suoranaisesti tunnustuksen merkitystä säätelevää lainsäädäntöä on vain vähän, joten työn kannalta välttämätöntä on peilattava tunnustusta rikosprosessin perusteisiin ja oikeusperiaatteisiin. Työn keskeisin oikeusperiaate on vapaan todistusharkinnan periaate.

Ensisijaisesti työssä on pyritty käyttämään vahvasti velvoittavia lähteitä, joita ovat perustuslaki ja tavallinen laki sekä näiden valtuutuksen nojalla annetut asetukset ja alempitasoiset säädökset. Toissijaisesti on käytetty heikosti velvoittavia lähteitä, joita ovat lainvalmisteluaineisto ja tuomioistuinten antamat ennakkoratkaisut. Kolmanneksi on käytetty sallittuja oikeuslähteitä, joihin kuuluvat oikeuskirjallisuus, oikeusjärjestelmäämme

⁷ Hirvonen 2011, s. 22–23

⁸ Andström 2003, luku oikeusnormit

⁹ Siltala 2002a, s. 333–334

¹⁰ Siltala 2002a, s. 96

¹¹ Siltala 2002b, s. 25

lähellä olevat oikeusjärjestykset ja historiallinen oikeus.¹² Sallituista lähteistä työssä on käytetty lähinnä oikeuskirjallisuutta.

Tutkimusmenetelmää valittaessa ajatuksenani oli ensin käyttää kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, jolloin olisin voinut haastatella esimerkiksi oikeusoppineita. Kirjoitusprosessin edetessä ymmärsin, että haastattelut eivät tuo opinnäytetyöhön mitään lisää vaan pystyn vastaamaan laatimiini tutkimuskysymyksiin ilman haastattelujakin. Tarvittava tieto on saatavilla lainsäädännöstä, oikeuskirjallisuudesta ja oikeustapauksista.

2.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Työn tutkimusongelmana on selvittää ja tulkita tunnustukseen ja sen merkitykseen liittyvä voimassa oleva lainsäädäntö sekä se, miten tunnustus tai sen puuttuminen voi vaikuttaa rikosprosessiin. Tavoitteena on selkeä lainsäädännöllinen kokonaisuus tunnustuksesta ja sen merkityksestä rikosprosessissa.

Tutkimusongelman tueksi olen määritellyt neljä tutkimuskysymystä, joihin pyrin vastaamaan opinnäytetyössäni.

1. Millainen tunnustus on todisteena?
2. Miten tunnustus voi vaikuttaa prosessilajin valintaan?
3. Millainen vaikutus tunnustamisella on tuomioon?
4. Millaisia ongelmia tunnustukseen liittyy rikosprosessissa ja miten ongelmia voidaan ratkaista tai estää ennalta?

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsittelee tunnustusta todisteena. Tunnustuksen merkitystä todisteena tulen pohtimaan tunnustuksen totuudenmukaisuuden, riittävyyden ja varsinaisen näyttöarvon kautta.

Toinen tutkimuskysymys koskee eri prosessilajeja. Epäillyn tunnustus saattaa mahdollistaa kevyemmän prosessilajin valinnan. Tällaisia kevyempiä prosessilajeja ovat kirjallinen menettely, poissaolokäsittely, sovittelu ja syyteneuvottelumenettely.

Kolmas tutkimuskysymys on tunnustuksen vaikutus tuomioon. Tunnustuksen merkitys lieventämisperusteena on melko vähäinen, mutta kuitenkin olemassa oleva. Esittelen lieventämisperusteen tarkoituksen lisäksi myös vakiintunutta rangaistuskäytäntöä niissä

¹² Andström 2003, luku oikeuslähteet

tapauksissa, joissa epäilty on tunnustanut teon tai muuten myötävaikuttanut oman rikoksensa selvittämiseen.

Neljäs tutkimuskysymys käsittelee erilaisia ongelmia, mitä tunnustukseen voi liittyä. Erilaisia ongelmia voivat olla esitutkinnassa annetun tunnustuksen peruuttaminen oikeudenkäynnissä, tunnustus rikosprosessin ulkopuolella ja väärä tunnustus. Kyseisiin ongelmiin pyritään etsimään ja ehdottamaan ratkaisuja sekä pohditaan, miten ongelmien syntymistä voisi estää ennalta.

Ennen tutkimuskysymysten käsittelyä työssäni esitellään rikosprosessia yleisesti, epäillyn oikeusturvaa, rikosprosessin tärkeimpiä periaatteita ja todistelua yleisesti. Lisäksi määrittelen muutamia työn kannalta välttämättömiä käsitteitä.

2.3 Aiheen rajauksesta

Tunnustus aiheena on laaja, joten aiheen rajaamista oli tärkeä pohtia jo työn alkuvaiheessa. Työstä on rajattu riita-asiat, sakko- ja rikesakkolain mukaiset sakkoasiat sekä vahingonkorvausasiat. Opinnäytetyön rajallisuuden vuoksi tunnustukseen liittyvä psykologinen puoli on jouduttu pääasiassa jättämään työn ulkopuolelle. Kuulustelutaktiikkaa on työssä ainoastaan sivuttu.

Riita-asiat jätettiin työn ulkopuolelle, sillä tunnustetut riita- ja rikosasiat eroavat merkittävästi toisistaan. Riita-asiat ovat pääsääntöisesti dispositiivisia, joissa sovinto on sallittu. Dispositiivisissa riita-asioissa kanteessa esitetyn vaatimuksen myöntäminen tarkoittaa sitä, ettei muuta todistelua tarvitse esittää. Mikäli asianosainen tunnustaa tietyn tosiseikan, siitä ei tarvita muuta todistelua.¹³ Lisäksi perustelen riita-asioiden rajaamista työstä sillä, että riita-asioiden hoitaminen ei kuulu poliisin työhön.

Työssä ei käsitellä vuoden 2016 joulukuussa voimaan tullutta lakia sakon ja rikesakon määräämisestä (27.8.2010/754), vaikka tunnustus tai sen puuttuminen voikin muuttaa kyseistä prosessia. Uuden lain mukaiset sakkolajit ovat rangaistusvaatimus, sakkovaatimus, sakkomääräys, rikesakkomääräys ja rangaistusmääräys¹⁴. Sakkovaatimuksen ja rangaistusvaatimuksen antaa poliisimies. Vaatimus voidaan antaa myös syyttäjän määräyksestä. Rikesakon määrää poliisimies tai virallinen syyttäjä. Rangaistusmääräyksen antaa virallinen syyttäjä ja sakkomääräyksen poliisimies.¹⁵ Sakon ja rikesakon

¹³ Pölönen & Tapanila 2015, s. 348

¹⁴ L sakon ja rikesakon määräämisestä 1:2

¹⁵ L sakon ja rikesakon määräämisestä 1:3

määräämisestä annetun lain 1 luvun 4 §:n mukaisesti menettely edellyttää epäillyn tunnustusta:

”Asia voidaan käsitellä tämän lain mukaisessa menettelyssä, jos rikkomuksesta epäilty tunnustaa teon ja hyväksyy siitä määrättävän seuraamuksen sekä luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen tämän lain mukaisessa menettelyssä (epäillyn suostumus). Suostumuksen tiedustelemisen yhteydessä epäillylle on selostettava suostumuksen merkitys.”

Rikosasia sisältää usein vahingonkorvausvaatimuksen, joka on käsiteltävä yhdessä syytteen kanssa adheesioperiaatteen mukaisesti. Kun syytettä ja korvausvaatimusta käsitellään samaan aikaan, perusteeksi esitettyä oikeustositseikkaa arvioidaan samalla tavalla.¹⁶ Tunnustuksen merkitystä vahingonkorvausvaatimuksen osalta ei käsitellä tässä opinnäytetyössä, koska vahingonkorvausasioita pitäisi käsitellä laajemmin, eikä se ole tarkoituksenmukaista tunnustuksen merkitystä koskevassa opinnäytetyössä.

3. RIKOSPROSESSI, EPÄILLYN OIKEUSTURVA JA TODISTELU

3.1 Rikosprosessi lyhyesti

Rikosprosessilla tarkoitetaan lailla säänneltyä menettelyä, jonka tarkoituksena on rikosvastuun toteuttaminen yksittäistapauksessa sekä yksilön oikeusturvasta huolehtiminen¹⁷. Rikosprosessissa käsitellään nimensä mukaisesti ainoastaan rikosasioita. Rikosasiassa tutkinnan kohteena ja perustana on epäilty rikollinen teko. Rikosprosessin aikana selvitetään epäillyn rikoksen tapahtuminen, tekijäksi epäillyn henkilön syyllisyys kyseiseen tekoon sekä rikoksen perusteella esitettävät vaatimukset.¹⁸

Perustuslain 2:21:ssä (11.6.1999/731) säädetään, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asiallisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Lisäksi toisessa momentissa on maininta, että lailla turvataan käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, oikeus saada perusteltu päätös ja hakea muutosta sekä muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet. Euroopan

¹⁶ Lahti 2006, s. 113

¹⁷ Jokela 2008, s. 6–7

¹⁸ Virolainen & Pölönen 2003, s. 1

ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksista tai velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä.

Rikosprosessi voidaan jaotella kolmeen osaan: esitutkintaan, syyteharkintaan ja syyttäjän muuhun päätöksentekoon ja oikeudenkäyntiin tuomioistuimessa. Rikosprosessia käsitellessä laajassa merkityksessä siihen lasketaan kuuluvaksi myös rangaistuksen täytäntöönpano, mutta systemaattisissa esityksissä se jätetään yleensä rikosprosessin ulkopuolelle. Suppeimmassa merkityksessä rikosprosessiin lasketaan kuuluvaksi ainoastaan tuomioistuimessa tapahtuva oikeudenkäyntimenettely.¹⁹

Määrittelen seuraavissa kappaleissa esitutkinnan, syyteharkinnan ja syyttäjän muun päätöksenteon sekä oikeudenkäynnin tuomioistuimessa. Työssäni en tule käsittelemään rangaistuksen täytäntöönpanoa, sillä se ei välittömästi liity aiheeseen.

Esitutkintaa ei ole varsinaisesti määritelty käsitteenä laissa. Esitutkinnalla tarkoitetaan kuitenkin menettelyä, jonka tavoitteena on hankkia ja järjestellä rikosprosessin seuraavissa vaiheissa tarvittavaa todistusaineistoa²⁰. ETL 1:2.2:n mukaan asia on valmisteltava esitutkinnan aikana siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti, ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia ratkaista kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkintaviranomaiset määritellään ETL 2:1:ssä. Pääasiallinen esitutkintaviranomainen on poliisi. Lisäksi esitutkintaa voivat suorittaa rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten lisäksi esitutkintaan osallistuu syyttäjä. Esitutkintaa johtaa pääsääntöisesti tutkinnanjohtaja, joka on pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisimiehen virkatehtävien yhteydessä tekemissä epäillyissä rikoksissa esitutkintaa johtaa syyttäjä.

Esitutkinnan asianosaiset on kirjattu ETL 2:5:een. Asianosaisia ovat asianomistaja, rikoksesta epäilty ja muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voi vaikuttaa. Tällainen muu henkilö voi olla esimerkiksi vakuutusyhtiö.

¹⁹ Virolainen & Pölönen 2003, s. 14, 19

²⁰ Helminen ym. 2014, s. 18

ETL 3:1:n mukaan esitutkinta on toimitettava, mikäli ilmoituksen esitutkintaviranomaiselle perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että on tapahtunut rikos. Esitutkinnassa noudatettava periaatteet ovat kirjattu esitutkintalain 4 lukuun. Nämä periaatteet ovat tasapuolisuusperiaate, syyttömyysolettama, oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen, suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate.

Esitutinnan päätyttyä asia siirtyy syyteharkintaan. Syyteharkinnan aikana syyttäjä päättää esitutkinta-aineiston perusteella, nostetaanko jotakuta vastaan syyte vai ei. ROL 1:8a:n (11.7.1997) mukaisesti syyttäjä voi kutsua asianosaisen ja hänen avustajan tai asiamiehen suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa.

ROL 1:6:n mukaan syyteharkinnassa syyttäjän tulee arvioida, täyttääkö teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja onko esitutkinta-aineiston perusteella todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi eli riittääkö näyttö. Mikäli syyttäjä katsoo, että näyttöä on riittävästi, hänen on päätettävä, nostetaanko syyte. Syytettä ei saa nostaa, mikäli laillisia edellytyksiä ei ole olemassa. Jos syyte jätetään nostamatta, ratkaisu on perusteltava.

ROL 5:1:n mukaan syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Tuomioistuimen katsoessa aiheelliseksi syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse. Rikosasia tulee vireille, kun hakemus saapuu kansliaan tai kun syyttäjä antaa haasteen tiedoksi.

Tuomioistuimien organisaatio Suomessa on kolmiportainen. Rikosasiat pannaan vireille alioikeudessa eli käräjäoikeudessa. Mikäli käräjäoikeuden ratkaisuun halutaan muutosta, sitä haetaan Hovioikeudesta. Korkein oikeus toimii ylimpänä oikeusasteena. Korkeimpaan oikeuteen voidaan valittaa Hovioikeuden tuomiosta, mikäli KKO myöntää valitusluvan.²¹

Oikeudenkäynti tuomioistuimessa voidaan jakaa kahteen vaiheeseen: käsittelyvaiheeseen ja vahvistamisvaiheeseen. Käsittelyvaihe jakautuu edelleen kahteen osaan, valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Kun valmistelu on toimitettu, asia on määrättävä viipymättä pääkäsittelyyn. Asia voidaan ratkaista myös pääkäsittelyä toimittamatta eli niin sanotussa kirjallisessa menettelyssä (ks. luku 5.2).

Rikosasian pääkäsittelyn vaiheet ilmenevät ROL 6:7:stä. Pääkäsittely alkaa syyttäjän tai asianomistajan esityksellä vaatimuksista ja niiden perusteista lyhyesti, jonka jälkeen

²¹ Virolainen & Pölönen 2003, s. 17

rikosasian vastaaja ilmoittaa kantansa vaatimuksiin. Syyttäjä tai asianomistaja perustelee kantansa tarkemmin ja vastaaja saa lausua vastapuolen perustelujen johdosta. Tämän jälkeen otetaan vastaan todistelu. Lopuksi asianosaiset esittävät loppulausunnon ja tarvittaessa käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja mahdollisista seuraamuksista. Rikosasioissa pääasian ratkaisua kutsutaan ROL 11:1:n mukaan tuomioksi. ROL 11:4:n mukaisesti tuomio voi olla tuomitseva tai vapauttava.

3.2 Rikoksesta epäillyn ja vastaajan oikeusturva

ETL 7:10:n mukaan kaikille kuulusteltaville on ilmoitettava ennen kuulustelua hänen asemansa esitutkinnassa, oikeus pyytää kuulustelutodistaja kuulusteluun ja hänen kielelliset oikeudet. Rikoksesta epäillylle on edellä mainitun lisäksi kerrottava oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen eli itsekriminointisuojusta sekä yksilöitävä teko, josta häntä epäillään. Epäillylle on ilmoitettava myös oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa ja siitä, milloin hänelle voidaan määrätä puolustaja.

Epäillyn oikeusturvan kannalta tärkeimpiä periaatteita ovat ETL 4:3:n itsekriminointisuoja ja ETL 4:2:n syyttömyysolettama. Itsekriminointisuojusta kertominen rikoksesta epäillylle on tärkeää, jotta epäillyn mahdollisesti tunnustaessa kuulustelukertomuksella olisi mahdollisimman suuri näyttöarvo oikeudenkäynnissä. Rikoksesta epäillyn on tosiasiallisesti ymmärrettävä oikeutensa, mikä voi edellyttää erityistä varmistamista.²²

Syyttömyysolettama liittyy läheisesti oikeuteen olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen. Itsekriminointisuoja on pidetty jopa syyttömyysolettaman johdannaisena²³. Syyttömyysolettama kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöihin²⁴. Syyttömyysolettama perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan ja Euroopan unionin peruskirjan 48 artiklaan. Kyseisten artiklojen mukaan jokaista syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.

Syyttömyysolettama on kirjattu myös poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 2 kappaleeseen. Syyttömyysolettamasta säädetään myös kansallisessa lainsäädännössä ETL 4:2:ssä seuraavasti: rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä. Lisäksi syyttömyysolettamaa voidaan johtaa PL 21 ja 22:sta,

²² VKSV Muistio 28.6.2012, s. 2

²³ Ervo 2008, s. 361

²⁴ HE 222/2010

vaikka sitä ei olekaan sananmukaisesti kirjattu perustuslakiin. Syyttömyysolettamassa kysymys on ennen kaikkea siitä, miten rikoksesta epäiltyä tulee kohdella²⁵.

ETL 4:10:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa ja hänelle on ilmoitettava tästä oikeudesta kirjallisesti lukuun ottamatta suppeaa esitutkintaa. Esitutkintaviranomaisen on selvitettävä rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä.

Asianosaisen oikeus käyttää avustajaa on ilmoitettava kirjallisesti. Kirjallisen ilmoittamisen toteutustapa riippuu tilanteesta. Mikäli asianosainen kutsutaan kuulusteluun kirjallisesti, oikeus avustajaan lukee kirjallisessa kuulustelukutsussa. Mikäli kutsu kuulusteluun tapahtuu muutoin, kirjallinen ilmoitus annetaan silloin, kun asianosaisen kanssa ollaan ensimmäisen kerran tekemisissä.²⁶

Mikäli epäilty ilmoittaa, ettei halua käyttää avustajaa, esitutkintaviranomaisen on varmistettava tarvittaessa, että epäillyllä on riittävät tiedot häntä koskevan rikosepäilyn sisällöstä, itsekriminointisuojausta ja oikeudesta avustajaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Epäillyllä on oikeus myöhemmin peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen, ja tästä on ilmoitettava epäilylle.²⁷

ETL 4:10.2:n ja ROL 2:1.2:n mukaan tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys puolustajan määräämisestä epäilylle, jos epäilty ei kykene puolustamaan itseään, epäilty on alle 18-vuotias ja hänellä ei ole puolustajaa ja ei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa, epäillyn valitsema puolustaja ei täytä puolustajalle asetettavia vaatimuksia tai kykene asianmukaisesti puolustamaan epäiltyä tai siihen on muu erityinen syy.

Kouvolan Hovioikeuden ratkaisussa 8.5.2012 393 on ollut kyse siitä, oliko A luopunut pätevästi oikeudestaan avustajaan kuulusteluissa ja voitiinko A:n antamia lausuntoja käyttää näyttönä häntä vastaan.

”Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta hänen puolisoonsa E:hen kohdistamasta törkeästä pahoinpitelystä. A:ta oli kuultu esitutkinnassa vapautensa

²⁵ Tolvanen 2012, s. 242

²⁶ Rantaeskola & Springare 2014, s. 140

²⁷ ETL 4:10.2

menettäneenä ilman avustajaa pian väitettyjen tapahtumien jälkeen, ja hän oli tuolloin tunnustanut pahoinpidelleensä E:tä. Käräjäoikeudessa A ilmoitti, ettei hän halunnut tulla kuulluksi väitettyyn pahoinpitelyyn liittyvistä seikoista. Myös E kieltäytyi kertomasta mitään tapahtumista. Käräjäoikeus tuomitsi A:n syytteen mukaisesti törkeästä pahoinpitelystä ja perusti syyksilukemisen pääasiassa A:n esitutkinnassa antamiin lausumiin, joihin syyttäjä oli oikeudenkäynnissä vedonnut A:n syyllisyyttä tukevana näyttönä. Hovioikeudessa A ja E käyttivät edelleen heille kuuluvaa oikeutta kieltäytyä kertomasta tapahtumista.

Kysymys erityisesti siitä, oliko A pätevästi luopunut oikeudestaan avustajaan esitutkintakuulusteluissa ja voitiinko A:n esitutkinnassa antamia lausumia käyttää näyttönä häntä vastaan. Kysymys myös siitä, muodostivatko E:n esitutkinnassa antamat lausumat, joihin syyttäjä A:n lausumien lisäksi oli hovioikeudessa vedonnut, ja syyttäjän esittämä muu kirjallinen todistelu riittävän näytön sen tueksi, että A oli aiheuttanut käräjäoikeuden syyksilukemisessa mainitut vammat hänen syykseen luetulla törkeällä pahoinpitelyllä.”

Käräjäoikeudessa A:n syyksi luettiin törkeä pahoinpitely. Oikeudenkäynnissä A ei vastannut hänelle esitettyihin kysymyksiin ja syyttäjän luettua A:n esitutkintakertomus A ei ottanut kantaa siihen, onko kertomus kirjattu oikein. A oli kertonut kuulustelussa yksityiskohtaisesti pahoinpidelleensä E:tä. Hän oli kertonut tapahtumiin johtaneista olosuhteista, pahoinpitelyn eri vaiheista ja hallussaan olleista välineistä. A tunnusti lyöneensä vaimoaan muutaman kerran nyrkillä ja avokämmenellä. Kertomuksen mukaan veitsi ja kirves on ollut mukana vain pelottelua varten. E:n vammoista esitetystä lääkärintodistuksesta osoitettiin, että suoraan suuhun oli kohdistunut kova isku ja kaulan alueella oli kuristusvammoiksi sopivia jälkiä sekä teräaseella aiheutetuiksi sopivia viiltojälkiä. Lääkärin mukaan vammoilla ja E:n kertomuksen välillä ei ollut ristiriitoja. Lisäksi tapahtumapaikalta otetut valokuvat osoittivat, että WC-tiloissa on ollut veriroiskeita ja -valumajälkiä. Myöskään valokuvat eivät olleet ristiriidassa E:n kertomuksen tai lääkärintodistuksen kanssa. A tuomittiin käräjäoikeudessa 1 vuoden 6 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen sekä yhdyskuntapalveluun 60 tunniksi.

A vaati syytteen hylkäämistä sillä perusteella, että esitutkinnassa annettu kertomus ei ole riittävä näyttö hänen syyllisyydestään ja E:n lääkärintodistuksessa ilmenevät vammat eivät

tue hänen syyllisyyttään. A vaati toissijaisesti, että hänen katsotaan syyllistyneen kerran päähän avokämmenellä ja kerran nyrkillä kasvoihin lyömiseen. A perusteli vaatimustaan sillä, että hänen syykseen voidaan lukea ainoastaan pahoinpitely, josta hän on esitutkinnassa kertonut. Lisäksi A:n mukaan tekoa ei voida kokonaisuutena arvostellen pitää törkeänä, sillä E ei ollut puolustuskyvytön, vaan oli saanut veitseniskun juuri puolustautuessaan. Kirvestä käytettiin ainoastaan hamarapuolella, joten teko ei ollut tehty teräaseella.

Hovioikeudessa todettiin, että A:n kuulustelukertomuksesta ilmenee, että hänelle on kerrottu rikoksesta epäillyn oikeuksista. Kertomukseen on myös kirjattu A:n luopuneen oikeudesta avustajaan ja allekirjoittanut pöytäkirjan. Hovioikeuden mukaan jää kuitenkin epävarmaksi, ymmärsikö ensimmäistä kertaa rikoksesta epäiltynä ollut A riittävästi oikeuksiaan. A oli heti avustajan saatuaan peruuttanut esitutkinnassa antamansa tunnustuksen ja sen jälkeen käyttänyt johdonmukaisesti oikeutta itsekriminointisuojaan. Lisäksi A kertoi hovioikeudessa seikkoja, joiden perusteella A ei ole tunnustanut tekoa esitutkinnassa vapaaehtoisesti. Hovioikeudessa todettiin myös, ettei ole varmaa, onko A luopunut avustajasta vapaaehtoisesti.

Hovioikeuden ratkaisussa todetaan, että EIT on ratkaisukäytännössään katsonut, että tuomiossa ei voida nojautua esitutkinnassa annettuun tunnustukseen, jonka epäilty on antanut ilman avustajaa kuulusteltaessa. EIT:n mukaan epäillyn oikeudesta avustajaan voidaan poiketa vain, jos siihen on pakottavia syitä. Rikoksen selvittämistarve ei yksinään ole tällainen pakottava tarve. Rikoksen laatu ei myöskään saa vaikuttaa oikeuteen avustajaan. Hovioikeus katsoi, että A ei ole luopunut oikeudesta avustajaan EIS:n edellyttämällä tavalla.

Hovioikeus ei hyödyntänyt edellä mainittujen seikkojen johdosta A:n esitutkinnassa annettua kertomusta näyttönä asiassa ja näin turvataan A:n EIS:n mukainen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Hovioikeuden mukaan se, ettei A peruuttanut aiempaa kertomustaan toisessa kuulustelussa, ei vaikuta esitutkintakertomuksen merkitykseen.

Hovioikeus katsoi, että E:n esitutkintakertomus ja muu näyttö eivät riitä osoittamaan A:n lyöneen E:tä kirveen hamarapuolella päähän, yrittäneen viillellä tätä veitsellä tai kuristaneen tätä. Myöskään lääkärintodistuksesta ilmenevä tapahtumakuvaus ei riitä todistamaan, että A olisi potkinut E:tä. Syyte hylättiin näiltä osin. A:n katsottiin lyöneen E:tä kerran nyrkillä päähän ja aiheuttaneen tahallaan käden viiltohaavat. Menettelyllään A syyllistyi

pahoinpitelyyn ja hänet tuomittiin kuuden kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Päihtyneenä olevan henkilön kuulustelemisesta säädetään ETL 7:3:ssä. Päihtynyttä henkilöä, jonka ei voida olettaa ymmärtävän kuulustelun merkitystä, voidaan kuulustella vain silloin, kun kuulustelua ei voida lykätä vaarantamatta rikoksen selvittämistä. Kuulusteltavan tulisi ymmärtää kuulustelun merkityksen lisäksi myös oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen ja se, että hän saa vapaasti itse harkita kertomuksensa sisällön²⁸.

ETL 7:5:ssä on määritelty kuulustelussa kielletyt keinot tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan johtavan lausuman saamiseksi. Näitä kiellettyjä keinoja ovat tietoisesti väärät lupaukset, lupaukset tai uskottelut erityisistä eduista, uuvuttaminen, uhkaileminen, pakottaminen tai muut kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyneen vaikuttavat sopimattomat keinot tai menettelytavat. OK 17:25:ssä todetaan lisäksi, että tuomioistuin ei saa hyödyntää kiduttamalla saatua todistetta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla on kidutuksen kieltö, jonka sisältö on se, että ketään ei saa kiduttaa, kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. YK:n kidutuksen vastaisessa yleissopimuksessa (SOPS 60/1989) 1 artiklassa on määritelty kidutus näin:

”’kidutuksella’ tarkoitetaan kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä tai kolmannelta henkilöltä, hänen rankaisemisekseen teosta, jonka hän tai kolmas henkilö on tehnyt tai epäillään tehneen, hänen tai kolmannen henkilön pelottelemiseksi tai pakottamiseksi taikka minkäänlaiseen tahansa syrjintään perustuvasta syystä, kun virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö aiheuttaa sellaista kipua tai kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen tai hyväksyy sen hiljaisesti. Kidutusta ei ole sellainen kipu tai kärsimys, joka saa alkunsa pelkästään laillisista seuraamuksista, joko niihin kuuluvana tai niihin liittyvänä.”

Arvioidessa sitä, onko jokin tekeminen kidutusta vai ei, otetaan huomioon muun muassa motiivit. Epäinhimillisen kohtelun ja kidutuksen välinen rajanveto on usein vaikeaa, mutta

²⁸ Helminen ym. 2014, s. 490

arvioinnissa voidaan ottaa huomioon olosuhteet, kohtelun kesto, sen fyysiset ja henkiset vaikutukset ja joissain tapauksissa uhrin sukupuolesta, iästä, terveydentilasta tai vastaavasta.²⁹

Suomi on vahvistanut eurooppalaisen kidutuksen vastaisen sopimuksen vuonna 1991. Sopimusta valvoo kidutuksen vastainen komitea CPT. Suomalaisen rikosprosessin kohdalla ei voi puhua kidutuksesta, mutta sen sijaan Suomi on saanut huomautuksia pidätettyjen, tutkintavankien ja säilöön otettujen kohtelusta sekä esitutkinnassa ilmenneistä puutteista. Huonot vankilaolot voivat toimia pakotuskeinona ja saada epäilty tunnustamaan. Huonot vankilaolot ja pitkä tutkintavankeus voivat lisätä myös väärän tunnustuksen riskiä.³⁰

3.3 Todistelu rikosasioissa

Todistelu on osa näyttöratkaisua, joka voidaan jakaa kolmeen osaan: todisteluun, todistusharkintaan ja näytön riittävyyden harkintaan. Todisteluun kuuluu aineiston hankkiminen, oikeudellinen rajaaminen ja tosiasiallinen valikoituminen.³¹

Todistelun tarkoituksena on pyrkimys osoittaa jokin väite todeksi. Käytännössä tämä tarkoittaa tuomioistuimen vakuuttamista siitä, että tapahtumien kulku on edennyt heidän väittämällään tavalla. Tuomioistuimen tehtäväksi jää harkita todistelun perusteella, millaiseen ratkaisuun esitetty näyttö antaa perusteen.³²

Todistusaineistoa hankkii ja järjestää esitutkintaviranomainen esimerkiksi suorittamalla paikkatutkintaa ja kuulusteluja. Oikeudenkäynnissä suoritettava todistajan vastakuulustelu monipuolistaa todistelua.³³

Rikosasioissa tuomioistuin ratkaisee sille esitettyjen vaatimusten, niiden perusteiden sekä todisteiden perusteella, onko henkilö syyllistynyt syytteenalaiseen rikokseen³⁴. Tuomitsemiskynnys määritellään OK 17:3:ssa siten, että vastaajan syyllisyydestä ei saa jäädä varteen otettavaa epäilyä. Langettavaan tuomioon rikosasioissa tarvitaan niin sanotusti täysi näyttö. Täysi näyttö ei edellytä 100 prosentin varmuutta vastaajan syyllisyydestä, vaan

²⁹ Pellonpää ym. 2012, s. 347–350

³⁰ Virolainen & Pölönen 2003, s. 274

³¹ Helminen ym. 2014, s. 510

³² Pölönen & Tapanila 2015, s. 26

³³ Helminen ym. 2014, s. 509–510

³⁴ Rautio & Frände 2016, s. 5

kysymys on vahvasta ja luotettavasta näytöstä syyllisyydestä muiden vaihtoehtojen ollessa epätodennäköisiä.³⁵

Todistelun sallittavuutta ja todisteiden harkinnan määrittämistä ohjaa vapaan todistelun periaate, joka on kirjattu OK 17:2:ään. Vapaa todistelu tarkoittaa sitä, että asianosaiset saavat käyttää vapaasti oikeudenkäynnissä todisteita, jotka ovat heidän tiedossaan. Toisaalta vapaan todistelun periaatteeseen kuuluu myöskin se, että tuomioistuin saa vapaasti ja säännösten sitomatta arvioida, mikä näyttöarvo esitetyille todisteille annetaan erikseen ja kokonaisuudessa. Näyttöä arvioidaan empiirisen tieteen lainalaisuuksien, loogisen päättelyn sekä kokemussääntöjen pohjalta.³⁶

Tuomioistuimen määräyksestä todisteen käyttöä voidaan kuitenkin rajoittaa hyödyntämiskielloin. Hyödyntämiskielto voi tulla kysymykseen esimerkiksi siinä tapauksessa, jos todiste on hankittu laittomin keinoin. Tuomioistuin voi myös estää tarpeettomien ja asiaan vaikuttamattomien todisteiden esittämisen.³⁷

Rautio ja Frände ovat määritelleet todistuskeinon välineiksi, joilla näyttöä saadaan. OK 17 luvussa on lueteltu viisi todistuskeinoa, jotka ovat 1) asianosaisen kuulustelu todistelutarkoituksessa, 2) todistajan kuuleminen, 3) asiantuntijatodistelu, 4) asiakirjatodistelu, 5) katselmus. Kohdissa 1 -3 kysymys on henkilötodistelusta, kun taas 4 ja 5 ovat reaalityodisteita.³⁸

Todistelun peruskäsitteisiin kuuluu tosiseikka. Termi viittaa yksilöityä tapahtumaa koskevaan väitteeseen. Tosiseikat voidaan jakaa oikeustositseikkoihin ja todistustositseikkoihin. Oikeustositseikalla tarkoitetaan sellaista seikkaa, joka on välittömästi relevantti siihen liittyvän oikeusseuraamuksen vuoksi.³⁹ Todistustositseikka on välillisesti relevantti seikka, eli se ei edellytä oikeusseuraamuksen syntymistä, mutta siitä voi olla hyötyä todistena. Aputositseikat ovat todisteiden alakategoria, jotka kertovat todisteen sisällöstä tai luotettavuudesta. Ne voivat joko tukea tai horjuttaa todistustositseikkoja.⁴⁰

³⁵ Jokela 2008, luku 11.10.2

³⁶ Rautio & Frände 2016, s. 35–37

³⁷ Rautio & Frände 2016, s. 35–36

³⁸ Rautio & Frände 2016, s. 10

³⁹ Pölönen & Tapanila 2015, s. 86

⁴⁰ Rautio & Frände 2016, s. 86–87

4. TUNNUSTAMINEN YLEENSÄ

4.1 Tunnustuksen määritelmä

Jouko Halila on määritellyt tunnustamisen asianosaisen suorittamaksi toimeksi, jonka kohteena on asianosaiselle haitallinen seikka⁴¹. Tunnustamisen vastakohdaksi voisi kutsua kieltämistä tai kiistämistä⁴². Kuitenkaan sitä, ettei epäilty tai vastaaja kiistä tai kiellä tekoa, ei saa tulkita tunnustukseksi⁴³.

Arkikielessä tunnustaminen ja myöntäminen ovat usein sama asia. Tunnustaminen kohdistuu yksittäiseen tosiseikkaan, myöntäminen kanteeseen tai kanteessa esitettyyn vaateeseen.⁴⁴ Tunnustaminen koskee siis tiettyjä tosiseikkoja, mutta ei tosiseikoille annettavaa rikosoikeudellista luonnehdintaa. Rikosasioissa tunnustamisella ja myöntämisellä ei ole kuitenkaan suurta eroa, sillä todistelun kannalta kanteen myöntäminen tai syytteen tunnustaminen johtavat samaan lopputulokseen.⁴⁵ Tosin Jokela huomauttaa, että osittain samasta lopputuloksesta huolimatta ainoastaan tunnustaminen kuuluu systemaattisesti todistusoikeuteen.⁴⁶

Kuten jo edellä mainittiin, tunnustamisen kohde on yksittäinen tosiseikka. Kohde voi olla syytteessä kuvattu teko tai osa siitä ja voi kohdistua esitettyihin oikeustositseikkoihin tai todistustositseikkoihin.⁴⁷ Näin ollen tunnustus voi olla myös osittainen, eli tunnustus voi koskea vain jotakin syytteessä kuvattua osaa.

Tunnustus ei voi koskea tosiseikoille annettavaa rikosoikeudellista luonnehdintaa. Esimerkkinä tästä voidaan mainita törkeä pahoinpitelyrikos. Syytetty tunnustaa teonkuvauksen, jonka mukaan hänen väitetään lyöneen asianomistajaa puukolla. Tapauksessa tunnustus ei voi kohdistua syyttäjän rikosoikeudelliseen arvioon ja näin ollen syytetty ei voi tunnustaa syyllistyneensä törkeään pahoinpitelyyn. Tuomioistuimen tehtäväksi jää arvioida, täyttääkö tunnustettu teonkuvaus törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä.⁴⁸

⁴¹ Halila 1950, s. 66-67

⁴² Jokela 2015, s. 196

⁴³ Lahti 2006, s. 101

⁴⁴ Halila 1950, s. 25-26

⁴⁵ Pölönen & Tapanila 2015, s. 349-351

⁴⁶ Jokela 2015, s. 196

⁴⁷ Lahti 2006, s. 101

⁴⁸ Pölönen & Tapanila 2015, s. 349

Asko Keränen on lisensiaatintyössään jaotellut tunnustuksen viiteen eri tunnustuksen muotoon, jotka ovat täysi tunnustus, osatunnustus, ehdollinen tunnustus, tulkinnan varainen tunnustus ja tehoton tunnustus. Keränen on luokitellut tunnustukset ryhmiin sen mukaan, mikä merkitys niillä on esitutkinnassa tai pääkäsittelyssä.⁴⁹ Tässä työssä täyttä tunnustusta ja osatunnustusta käsitellään luvussa 4.2. Tehotonta tunnustusta käsitellään luvussa 6.5 peruutetun tunnustuksen yhteydessä.

Ehdollinen tunnustus tarkoittaa tunnustusta, jonka epäilty antaa siten, että jättää tunnustuksen sitovuuden riippuvaksi muusta poliisin näytöstä. Ehdollista tunnustusta esiintyy erityisesti tilanteissa, joista epäilty ei muista mitään esimerkiksi teonhetkisen humalatilan vuoksi. Ehdollinen tunnustus edellyttää ehdollisuuteen vaikuttavien seikkojen tutkimista.⁵⁰

Tulkinnanvaraisen tunnustuksen Keränen on määritellyt tunnustukseksi, jonka epäilty ilmaisee kielipollisesti tai muulla vastaavalla tavalla epäselvästi. Epäilty voi esimerkiksi myöntää teon, mutta kiistää toimineensa tahallisesti. Tulkin käyttö kuulustelussa voi lisätä riskiä tulkinnanvaraiselle tunnustukselle.⁵¹ Oikeuskirjallisuudessa on määritelty lisäksi kvalifioitu tunnustus, joka on lähellä Keräsen määrittelemää tulkinnanvaraista tunnustusta. Kvalifioidusta tunnustuksesta puhutaan silloin, kun tunnustukseen liitetään varauksia tai lieventäviä selityksiä. Tällöin katsotaan, että tunnustus on kohdistunut vain riidattomaan osaan ja riitaisa osa arvioidaan muun näytön perusteella. Kvalifioidussa tunnustuksessa on oikeastaan kyse siitä, mitä seikkoja tunnustus koskee.⁵² Esimerkkinä kvalifioidusta tunnustuksesta voidaan mainita tilanne, jossa vastaaja tunnustaa lyöneensä asianomistajaa, mutta väittää tehneensä sen itsepuolustustarkoituksessa.

4.2 Tunnustaminen rikosprosessin eri vaiheissa

Tunnustuksen merkitystä tarkastellessa on tärkeää erottaa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä annetut tunnustukset. Oikeudenkäynnissä annettu tunnustus on osa laillista oikeudenkäyntiaineistoa. Sen sijaan esitutkinnassa annetun tunnustuksen kohdalla tulee pohtia, milloin siitä tulee laillista oikeudenkäyntiaineistoa.⁵³

⁴⁹ Keränen 2013, s. 91

⁵⁰ Keränen 2013, s. 92

⁵¹ Keränen 2013, s. 92

⁵² Jokela 2015, s. 199

⁵³ Halijoki 2004, s. 799

Tunnustaminen oikeudenkäynnissä voi tapahtua erilaisissa rikosprosesseissa, joita ovat poissaolokäsittelyt, läsnäolokäsittelyt ja kiistämiskäsittelyt. Tunnustusta poissaolokäsittelyssä käsitellään luvussa 5.3 ja kiistämiskäsittelyä, eli esitutkinnassa annetun tunnustuksen peruuttamista oikeudenkäynnissä luvussa 6.5. Läsnäolokäsittelyssä vastaaja tunnustaa menetteleensä syytteessä esitetyllä tavalla. Tunnustuksen merkitys läsnäolokäsittelyssä on suuri, sillä tavallisesti tunnustuksen oikeellisuudesta ei jää järkevää epäilyä.⁵⁴

Tunnustaminen esitutkinnassa tapahtuu käytännössä kuulustelussa. ETL 9:1:n mukaan kuulustelusta laaditaan kuulustelupöytäkirja. ETL 9:2:ssä todetaan, että pöytäkirja on annettava kuulusteltavalle tarkastettavaksi heti kuulustelun päätyttyä ja kuulustetavan pyytämät korjaukset ja muutokset on tehtävä pöytäkirjaan. Kuulustelu voidaan myös tallentaa ääni- ja kuvatallenteelle⁵⁵. Mahdollinen tunnustus tulee kirjata siten, että siitä ilmenee tarkasti teon yksilöinti, tapahtumainkuluin ja siihen liittyvät seikat sekä tunnustuksen vapaaehtoisuus⁵⁶.

Täydellä tunnustuksella tarkoitetaan sitä, kun epäilty myöntää syyllistyneensä epäiltyyn rikokseen ja myöntää asianomistajalle aiheuttaneensa vahingot. Täysi tunnustus ei jätä mitään seikkaa avoimeksi. Esitutkinnassa rikos voidaan katsoa epäillyn osalta selvitetyn täyden tunnustuksen jälkeen.⁵⁷ Halijoki on kuitenkin varoittanut tyytymästä pelkkään tunnustukseen ja toteaa, että epäillyltä tulee pyrkiä saamaan kuulustelussa tunnustuksen lisäksi sellaisia tietoja, joiden avulla on mahdollista hankkia muutakin näyttöä⁵⁸.

Osatunnustuksesta voidaan puhua silloin, kun epäilty tunnustaa tutkittavasta rikoksesta sellaisen osan, jota ei voida pitää esitutkinnassa riittävänä koko rikoksen selvittämiseksi. Epäilty voi tunnustaa merkityksellisen tai vähäisen osan teosta ja kumpikin tunnustus luokitellaan osatunnustukseksi.⁵⁹

Ennen kuulustelua esitutkinnassa tehdään yleensä muita toimenpiteitä, joita voivat olla rikosilmoituksen vastaanotto, tekninen tutkinta ja alustavat puhuttelut⁶⁰. Käytännössä mahdollinen tunnustaminen ennen kuulustelua voi tapahtua alustavassa puhuttelussa, joka

⁵⁴ Halijoki 2004, s. 806–807

⁵⁵ Ks. ETL 9:3 ja ETL 9:4

⁵⁶ Tolvanen & Kukkonen 2011, s. 127

⁵⁷ Keränen 2013, s. 91–92

⁵⁸ Halijoki 2004, s. 796

⁵⁹ Keränen 2013, s. 92

⁶⁰ Helminen ym. 2014, s. 448

tehdään ETL 7:20:n mukaan rikoksen selvittämiseksi. Henkilö voi myös tehdä rikosilmoituksen itsestään ja tunnustaa silloin. Tämä lienee kuitenkin harvinaista.

Alustavan puhuttelun tarkoitus on muun muassa selvittää kunkin esitutkintaan osallistuvan asema. Kuulusteltavan henkilön kanssa käydään keskustelu, jotta kuulustelu voidaan suorittaa. Alustavan puhuttelun avulla voidaan myös selvittää, tarvitseeko kuulustelua toimittaa lainkaan. Esitutkintaviranomainen voi tehdä muistiinpanoja käydyistä keskusteluista.⁶¹ Käytännössä alustava puhuttelu tehdään yleisimmin epäillyn rikoksen tapahtuttua heti tapahtumapaikalla.

Jos henkilön asema on tiedossa jo alustavissa puhutteluissa, hänen oikeutensa ja velvollisuutensa määräytyvät aseman mukaisesti. Aseman muuttuessa alustavan puhuttelun aikana myös hänen oikeutensa ja velvollisuutensa muuttuvat. Alustavissa puhutteluissa ei tarvitse ottaa huomioon kaikkia esitutkintalain muotomääräyksiä. Puhuteltavaa henkilöä on kuitenkin kohdeltava ETL 7:5.1:n mukaisesti, joka koskee kuulusteltavan kohtelua. Alustavaa puhuttelua ei saa suorittaa siten, että epäilty henkilö saataisiin tunnustamaan antamalla puhuteltavalle vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisesti eduista.⁶²

Mikäli käytettävissä olevien tietojen perusteella puhutettava henkilö voi olla tekijä, hänelle tulisi ilmoittaa oikeudesta avustajaan ja oikeus olla myötävaikuttamatta rikosepäilynsä selvittämiseen. Alustavissa puhutteluissa käytettyjä tietoja ei välttämättä voida käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, jos em. oikeuksista ei ole kerrottu. Alustavia puhutteluja voidaan kuitenkin aina käyttää ainakin tutkinnan suuntaamiseen.⁶³

4.3 Tunnustaminen viranomaismenettelyn ulkopuolella

Tilanteet, joissa epäilty tunnustaa rikosprosessin ulkopuolella, ovat haasteellisia. Epäilty voi tunnustaa rikoksen esitutkintaviranomaiselle esitutkinnan aikana ennen tai jälkeen kuulustelua niin sanotusti paperin ulkopuolelle. Henkilö, jolle epäilty on tunnustanut, voi todistaa oikeudessa.⁶⁴ Tällaisesta tunnustuksesta voi olla apua esitutkintaviranomaiselle tutkinnan suuntaamisessa, vaikka se ei olisikaan todisteena merkityksellinen.

KKO:n ratkaisussa KKO:2016:96 kysymys on murhasta, jossa vangittu A tunnusti kuudennen ja seitsemännen kuulustelun välisessä puhuttelussa esitutkintaa hoitaneelle

⁶¹ Helminen ym. 2014, s. 448

⁶² Helminen ym. 2014, s. 448–449

⁶³ VKSV muistio 28.6.2012, s. 4

⁶⁴ Pölönen & Tapanila 2015, s. 365

ylikonstaapelille P:lle surmaamisteon ja kertonut tälle muutenkin tekoon liittyvistä seikoista. Puhuttelussa A:n puolustaja ei ollut paikalla.

A vaati kaikissa oikeuden asteissa, ettei P:n todistajankertomusta saa hyödyntää näyttönä, koska puhuttamiset olivat loukanneet A:n oikeutta käyttää avustajaa ja hänen itsekriminointisuojaansa. A ei ollut sellaisessa mielentilassa lääkevieroituksen vuoksi, että häntä olisi voitu kuulustella. Puhuttamiset olivat tähänneet tunnustuksen saamiseksi häneltä aikana, jolloin hänen psyykkinen tilansa oli vaikuttanut hänen ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan ja arvostelukykyyneen. KäO ja HO sallivat P:n kertomuksen hyödyntämisen näyttönä asiassa. KKO:ssa on ensisijaisesti kysymys siitä, onko A:n oikeutta avustajaan loukattu ja onko esitutkinnassa menetelty lainvastaisesti. Lisäksi arvioidaan, voiko P:n kertomusta hyödyntää näyttönä, ja jos voi, minkälainen näyttöarvo kertomukselle tulee antaa.

KKO katsoi, että esitutkintaviranomaiset eivät ole turvanneet A:n oikeutta avustajaan riittävällä tavalla puhuttamisissa. KKO totesi, ettei laissa säädettyjä määräyksiä itsekriminointisuojaista tai muista vähimmäisoikeuksista voida kiertää kohdistamalla epäiltyyn kuulustelutoimenpiteitä varsinaisen kuulusteluiden ulkopuolella. Lisäksi kyseisessä ratkaisussa todetaan, että kuulustelujen ulkopuolisista puhuttamisista, joissa pyritään selvittämään tapahtunutta rikosta ja joissa epäillyllä ei ole mahdollisuutta keskustella avustajansa kanssa, tulisi kokonaan pidättäytyä lukuun ottamatta asiallisesti hoidettuja alustavia puhutteluja. Mikäli epäilty oma-aloitteisesti haluaa tunnustaa tai kertoa jotakin, tulisi keskustelua jatkaa vasta sitten, kun epäillyllä on ollut mahdollisuus keskustella asiasta avustajansa kanssa.

KKO määräsi, että P:n kertomusta ei saa hyödyntää syyllisyyttä tukevana näyttönä, koska se vaarantaisi A:n oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. A:n oikeuksia oli loukattu vakavasti, koska puhuttamiset oli pidetty varsinaisten kuulustelujen ulkopuolella ja niissä ei noudatettu esitutkintalaissa kuulusteluissa määrättyjä menettelytapoja. Lisäksi A:n oli erityisen haavoittuvassa mielentilassa. KäO:n ja HO:n tuomio kumottiin mm. murhan osalta ja asia palautettiin käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.

Epäilty voi myös tunnustaa tekonsa täysin viranomaismenettelyn ulkopuoliselle henkilölle. Ulkopuolinen henkilö voi olla ystävä, sukulainen tai muu henkilö, jolle epäilty on uskoutunut. Henkilö voi olla myös sellainen, jolla on oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta. Esitutkinnan ulkopuolella annettu tunnustuksen oikeellisuuden kontrolloiminen on haastavaa. Tunnustusta ei ole yleensä taltioitu mitenkään (vrt.

kuulustelussa videointi tai kirjaaminen kuulustelupöytäkirjaan), eikä tunnustuksen vastaanottajalla ole virkavastuuta kuten kuulustelijalla.⁶⁵

Lähtökohtaisesti tällaisen tunnustuksen vastaanottaja käy todistajaksi. Huomioon tulee ottaa kuitenkin oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta. Todistajan luotettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon se, että hänen kertomansa on niin sanottua kuulopuhetodistelua. Todistaja ei siis ole itse nähnyt tapahtunutta, vaan todistaa siitä, mitä hänelle on kerrottu. Kuulopuhetodisteluun tulee suhtautua varauksella.⁶⁶

5. TUNNUSTUKSEN MERKITYS PROSESSILAJIN VALINNASSA

5.1 Prosessilajin valinnasta yleensä

Epäillyn tai vastaajan tunnustaminen voi helpottaa rikosprosessia monin tavoin. Tunnustaminen voi antaa mahdollisuuden käsitellä rikosasiaa kevyemmin menettelytavoin⁶⁷. On mahdollista, että rikosasia käsitellään kirjallisessa menettelyssä, syyteneuvottelumenettelyssä tai poissaolokäsittelyssä tai aineisto lähetetään sovittelutoimistoon.

Tässä työssä määrittelen prosessilajin tarkoittavaksi erilaisia menettelytapoja, joilla rikosasia voidaan käsitellä. Kirjallinen menettely, poissaolokäsittely ja tunnustamisoikeudenkäynti ovat erilaisia tapoja käsitellä asiaa oikeudenkäynnissä. Sovittelu on sen sijaan viranomaistoiminnan ulkopuolinen menettely, jonka tehtävänä voi olla rikosprossin täydentäminen tai korvaaminen⁶⁸.

5.2 Kirjallinen menettely

Kirjallinen menettely eli asian ratkaiseminen ilman suullista pääkäsittelyä on säännelty ROL 5a luvussa. Kirjallisessa menettelyssä asian ratkaisee yksi tuomari kirjallisen aineiston perusteella. Ratkaisu perustuu pääasiassa epäillyn tunnustukseen, mutta usein tunnustuksen tueksi on muutakin näyttöä, kuten rattijuopumustapauksessa päihdelausunto. Kirjallinen

⁶⁵ Pölönen & Tapanila 2015, s. 365

⁶⁶ Pölönen & Tapanila 2015, s. 365

⁶⁷ Oikeusministeriö 2012

⁶⁸ Iivari 2007, s. 24

menettely on tarkoitettu selvien ja tunnustettujen rikosasioiden käsittelyyn. Tarkoituksena on nopeuttaa ja tehostaa oikeudenkäyntiä ja näin säästää kustannuksissa.⁶⁹

Jotta asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä, tulee kaikkien ROL 5a:1:ssä mainittujen edellytysten täytyä. Edellytykset ovat seuraavat: teosta ei ole määrätty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta, vastaaja tunnustaa virallisen syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä, vastaaja on teon tehdessään täysi-ikäinen, asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi suullisen pääkäsittelyn toimittamista ja pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

Rikoksista kirjalliseen menettelyyn soveltuvat siis lähes kaikkien rikoslakirikosten lievät ja tavalliset tekemuodot sekä osa törkeistäkin tekemuodoista, kuten törkeä rattijuopumus. Tavanomaisia rikoslakirikoksia ovat muun muassa liikennesrikokset, pahoinpitelyt, varkaudet ja kavallukset⁷⁰. ROL 5a:1.2:n mukaan kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi voidaan kuitenkin tuomita korkeintaan 9 kuukautta vankeutta, joka voi käytännössä rajoittaa kirjalliseen menettelyyn soveltuvia tapauksia.

Yksi kirjallisen menettelyn käytön edellytyksistä on se, että vastaaja tunnustaa syytteessä kuvatun teon. Vastaaja ilmoittaa menetelleen syytteessä syyttäjän kuvailemalla tavalla, mutta vastaajan ei tarvitse olla samaa mieltä teon oikeudellisesta arvioinnista. Mikäli vastaaja ei ymmärrä teon olevan rangaistavuutta ylipäätään, kirjallista menettelyä ei voida käyttää. Jos vastaaja katsoo toimineensa esimerkiksi hätävarjelutilanteessa, ei tekoa voida katsoa ainoastaan oikeudelliseksi erimielisyydeksi ja näin ollen asiaa ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä.⁷¹ Tunnustaminen tulee kirjata esitutkinnassa kuulustelupöytäkirjaan erityisen tarkasti siten, että siitä voidaan lukea tunnusmerkistön täytyminen⁷².

Virve-Maria de Godzinskyn seurantatutkimuksessa haastateltu kokenut syyttäjä on todennut seuraavasti: ”Täytyy sen verran muistaa, että jos ei muista mitään niin sitten se on pääkäsittelyjuttu. Tästä oon poliiseillekin sanonut. Useinhan rikoksesta epäilty sanoo, että

⁶⁹ de Godzinsky 2010; s. 1, 12, 58

⁷⁰ HE 271/2004, s. 24

⁷¹ HE 271/2004, s. 43

⁷² Poliisihallituksen ohje 2020/2013/5373

en muista, mutta kai se näin on mennyt ja suostun kirjalliseen. Tällainen juttu menee pääkäsittelyyn, sinne tullaan henkilökohtaisesti paikalle muistelevaan.”⁷³

Epäillyn kantaa kirjalliseen menettelyyn tiedustellaan jo esitutkinnan aikana. Huomattavaa on, että jo esitutkinnassa tunnustettujen tekojen lisäksi myös myöhemmin tunnustetut teot on mahdollista siirtää kirjalliseen menettelyyn⁷⁴. Epäilty voi myöhemmin myös peruuttaa tunnustuksensa niin kauan, kunnes asialla on lainvoimainen ratkaisu⁷⁵.

5.3 Poissaolokäsittely

ROL 8:11:n mukaan rikosasia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, mikäli hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita sakkoon tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen ja enintään 10 000 euron suuruiseen menettämisseuraamukseen.

ROL 8:12:ssä säädetään, että mikäli vastaaja suostuu asian käsittelyyn poissaolokäsittelyssä ja muut ROL 8:11:n mukaiset edellytykset täyttyvät, asia voidaan myös tutkia ja ratkaista hänen poissaolosta huolimatta ja vastaaja voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden mittaiseen vankeusrangaistukseen.

Poissaolokäsittelyssä tuomioistuimen puheenjohtaja selostaa asiakirjoista eli pääasiassa esitutkintapöytäkirjasta, mitä poissaoleva syytetty ja mahdolliset muut asianosaiset ovat asiassa esittäneet. Todistussäännöt eivät poikkea poissaolokäsittelyssä normaalista.⁷⁶

Lähtökohtana poissaolokäsittelylle on, että se, ettei vastaajan läsnäolo ei ole tarpeen asian selvittämiseksi. Toisin sanoen syytetyn on tullut tunnustaa tekonsa esitutkinnassa. Vaihtoehtoisesti syyllisyydestä tulee olla muu varma näyttö. Syytetyn poissaoloa ei saa tulkita teon tunnustukseksi tai syytteen myöntämiseksi.⁷⁷ Kvalifioitua tunnustusta ei voida pitää riittävänä selvityksenä vastaajan syyllisyydestä, sillä tällöin tunnustuksen antaja on liittänyt tunnustukseen itselleen edullisia väitteitä, joilla pyrkii puolustautumaan⁷⁸.

⁷³ de Godzinsky 2010, s. 28

⁷⁴ de Godzinsky 2010 s. 28

⁷⁵ Keränen 2013, s. 96

⁷⁶ Jokela 2015, s. 160

⁷⁷ Jokela 2015, s. 160

⁷⁸ Halijoki 2004, s. 805

Poissaolokäsittelyssä esitutkinnassa annetun tunnustuksen oikeellisuutta ei yleensä kiistetä, joten tuomioistuimen ei tarvitse kiinnittää huomiota siihen, miten perusteellisesti asia on selvitetty esitutkinnassa. Keskeiseksi näytöksi muodostuu siis yleensä tunnustus. Halijoen mukaan epäillyn tunnustus on poissaolokäsittelyssä sekä todistusfakta, että jopa välttämätön edellytys kyseisen menettelyn käytölle.⁷⁹

5.4 Sovittelu

Sovittelusta on säännelty Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015). SovitteluL 1:1:ssä sovittelun kerrotaan tarkoittavan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäilylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja ja pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi. Sovittelua on kuvattu myös vapaaehtoiseksi konfliktinhallintajärjestelmäksi, jossa puolueeton ulkopuolinen henkilö mahdollistaa asianosaisia löytämään molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun⁸⁰.

Virolaisen ja Pölösen mukaan sovittelun aatteellinen tausta nähdään restoratiivisessa oikeudessa, jonka pyrkimyksenä on rikoksen palauttaminen virallisesta seuraamusjärjestelmästä asianosaisten ongelmaksi. Molempien osapuolten tulisi olla itse aktiivisia.⁸¹

Tehtäessä arviointia siitä, soveltuuko kyseinen rikos sovitteluun, on otettava huomioon SovitteluL 1:3:n mukaiset kriteerit eli rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Rikoksen sovittelu edellyttää rikoksesta epäillyn vahvistusta tapahtumainkulun pääasiallisista tosiseikoista. Sovittelun on oltava uhrin edun mukaista. Alaikäisiin kohdistuneita rikoksia, missä uhrilla on erityinen suojan tarve rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi, ei saa ottaa soviteltavaksi. Rikoksesta epäillyn vahvistus tapahtumainkulun pääasiallisista tosiseikoista ei edellytä siis täyttää tunnustusta, mutta kiistetyt jutut eivät sovellu sovitteluun. Sovitteluun soveltuvia rikoksia ovat muun muassa pahoinpitelyt, varkaudet ja vahingonteot⁸².

SovitteluL 3:13:n mukaan aloitteen sovittelusta voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttäväviranomainen tai muu viranomainen. Poliisi- tai syyttäväviranomaisen

⁷⁹ Halijoki 2004, s. 805

⁸⁰ Brunila 2010, s. 23, viitattu Helimo 2013, s. 16

⁸¹ Virolainen & Pölönen 2003, s. 414

⁸² THL.fi

tulee tiedottaa epäilylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun, mikäli asia soveltuu sovitteluun. Myös alaikäisen epäillyn tai uhrin huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus tehdä aloite sovittelusta. Samoin vajaavaltaiseksi julistetun täysi-ikäisen henkilön edunvalvoja voi tehdä aloitteen vajaavaltaista koskevassa asiassa. Kyseisissä tapauksissa huoltajalle, muulla laillisella edustajalla tai vajaavaltaisen edustajalla on tiedotettava sovittelumahdollisuudesta. Läheisväkivaltarikoksen ollessa kyseessä ainoastaan poliisi- tai syyttäväviranomainen voi tehdä aloitteen sovitteluun ryhtymisestä. Päätöksen sovitteluun ottamisesta tekee paikallinen sovittelutoimisto. Sovittelijat ovat koulutuksen saaneita vapaaehtoisia⁸³.

Sovittelu voi olla prosessia täydentävä tai jopa korvaava menettely rikos- ja riita-asioissa. Sovittelussa ei ratkaista syyllisyyttä tai seuraamusta. Sovittelu voi kuitenkin toimia perusteena esitutinnan rajoittamiselle, syyttämättä jättämiselle, rangaistuksen tuomitsematta jättämiselle, rangaistuksen lieventämiselle, rangaistusasteikon lieventämiselle ja rangaistuslajin lieventämiselle. Sovinto ei kuitenkaan takaa mitään näitä edellä mainittuja. Syyttäjä ja tuomioistuin arvioivat tapauskohtaisesti, mikä merkitys sovittelulla on. Lisäksi mikäli asianomistaja sovittelun seurauksena peruu rangaistusvaatimuksensa asianomistajarikoksessa, asian käsittely päättyy.⁸⁴

5.5 Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti

Syyteneuvottelu tarkoittaa menettelyä, jossa syyttäjä voi laissa säädetyin edellytyksin tehdä tuomioesityksen yhdessä rikoksesta epäillyn tai syytetyn kanssa. Tuomioesityksessä syytetty tunnustaa rikoksen ja syyttäjä sitoutuu vaatimaan rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Mikäli epäilty tai syytetty ja asianomistaja suostuvat, voidaan tuomioesitys käsitellä varsinaista pääkäsittelyä toimittamatta tai erityisessä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Todistelua ei tarvitse esittää yhtä laajasti kuin normaalissa pääkäsittelyssä, koska vastaaja on tunnustanut.⁸⁵

Syyteneuvottelua koskevat säädökset ovat tulleet voimaan vuoden 2015 alussa, joten kyseessä on kohtuullisen uusi menettelytapa ja oikeuskäytäntöä syyteneuvottelusta löytyy vielä melko vähän. Syyteneuvottelua on säännelty ETL 3:10a:ssä, ROL 1 luvun 8–12 §:ssä ja 5b luvussa sekä RL 6:8a:ssä ja RL 8:3:ssä (19.12.1889/3).

⁸³ Poliisi.fi

⁸⁴ Iivari 2007, s. 24

⁸⁵ Jokela 2015, s. 127–128

ETL 3:10a.1:ssa säädetään esitutinnan rajoittamisesta tunnustuksen perusteella. Mikäli henkilön tekemiä rikoksia on kaksi tai useampi ja hän edistää ainakin yhden rikoksen selvittämistä tunnustamalla, syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, että esitutkintaa ei toimiteta kaikista rikoksista tai että esitutkinta näiden osalta lopetetaan. ETL 3:10a.2:n mukaan syyttäjä voi samalla sitoutua vaatimaan rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti rikoksesta, josta tutkinta toimitetaan. Vastaavasti voidaan tehdä, mikäli tutkittavana on yksi rikos, jonka selvittämistä epäilty on edistänyt tunnustamalla kokonaan tai olennaisilta osin.

ETL 3:10a.5:n mukaan syyteneuvottelumenettelyä voidaan käyttää rikosasioissa, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Menettelyä ei saa käyttää henkeen tai terveyteen kohdistuvissa rikoksissa tai seksuaalirikoksissa, jotka kohdistuvat lapseen tai loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

ROL 1:8.2:n mukaan syyttäjän ei tarvitse nostaa syytettä kaikista epäillyn rikoksista, mikäli saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia on kaksi tai useampi ja epäilty edistää tunnustamalla vähintään yhden epäillyn rikoksen selvittämistä. Syyte on nostettava, mikäli tärkeä yleinen tai yksityinen etu niin vaatii. Syyttäjän tulee ottaa huomioon asian laatu ja esitettävät vaatimukset, käsittelystä aiheutuvat kustannukset, siihen kuluva aika sekä muut seikat.

Syyttäjä voi tehdä tuomioesityksen tunnustamisoikeudenkäynnissä tietyin edellytyksin, jotka ovat kirjattu ROL 1:10:ään. Ensinnäkin aiemmin mainitut ETL 3:10a:ään kirjatut edellytykset tulee täyttyä. Rikoksesta epäillyn tai vastaajan tulee tunnustaa epäilty rikos ja suostua asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä. Lisäksi syyttäjän ja epäillyn tai vastaajan on oltava yhtä mieltä syyksiluettavasta rikoksesta. Jotta tunnustamismenettelyä voidaan käyttää, asianomistajan on ilmoitettava esitutkinnassa suostuvansa asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä tai se, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa.

ROL 1:10a.1:n mukaan syyttäjän katsoessa, että epäilystä rikoksesta voidaan tehdä tuomioesitys, hänen tulee neuvotella epäillyn tai vastaajan kanssa tuomioesityksestä. Epäillylle tai vastaajalle on määrättävä ROL 1:10a.2:n mukaisesti neuvottelua varten avustaja, jollei hän nimenomaisesti halua itse huolehtia puolustuksestaan. Syyteneuvottelussa korostuvat syyttäjän neuvottelutaidot ja syyttäjän suuri vastuu. Syyttäjän tulee arvioida, milloin syyteneuvotteluun ryhdytään, miten neuvottelut kohdennetaan asiallisesti, kuinka vakuuttava tunnustus on ja millainen merkitys tunnustuksella on yksittäisen jutun rangaistuksen mittaamiseen ja toimenpiteistä luopumispäätöksiin.

Syyttäjän tulee taata sekä epäillyn tai vastaajan ja asianomistajan oikeusturva koko menettelyn ajan.⁸⁶

Syyteneuvottelun jälkeen järjestetään ROL 5b:1:n mukainen tunnustamisoikeudenkäynti. Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään tuomioesitys ja siinä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset. Vastaajan ja syyttäjän on oltava ROL 5b:2.2:n mukaan henkilökohtaisesti läsnä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Lisäksi paikalla on oltava vastaajan avustaja, jos hän ei ole nimenomaisesti halunnut itse huolehtia puolustuksestaan.

Tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomari tiedustelee vastaajalta ROL 5b:3.1.2:n mukaisesti muun muassa, tunnustaako hän edelleen rikoksen. ROL 5b:4:n mukaan tuomioistuimen on annettava tuomioesityksen mukainen tuomio, mikäli vastaaja on antanut tunnustamisoikeudenkäynnissä tunnustuksen ja suostumuksen kyseiseen menettelyyn, tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jää varteenotettavaa epäilyä, tuomioistuin lukee syyksi rikoksen tuomioesityksen mukaisesti ja esityksen hyväksymiselle ei ole muutoinkaan estettä.

Jos tuomiota ei anneta tunnustamisoikeudenkäynnissä, asia jätetään sillensä ROL 5b:5 §:n mukaisesti. Vastaajan lausumia, jotka on annettu syyteneuvottelun tai tunnustamisoikeudenkäynnin yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

ROL 1:10.3:n mukaan syyttäjä sitoutuu tuomioesityksessä vaatimaan rangaistusta alemman rangaistusasteikon mukaisesti. Rangaistusasteikon lieventämistä on säännelty RL 6:8a:ssä. Syyteneuvottelumenettelyä käytettäessä tekijälle saa tuomita enintään kaksi kolmannelta rikoksesta säädetyn enimmäismäärästä. Rikoksesta on kuitenkin tuomittava vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärä. Vankeuden sijasta voi määrätä sakkoa, mikäli siihen on erityisiä syitä.

Syyteneuvottelun tavoitteet on kirjattu hallituksen esitykseen HE 58/2013. Tavoitteena on nopeuttaa rikosprosessimenettelyä laajoissa ja vaativissa asioissa. Esitutkinnassa resursseja säästyy tutkintatoimenpiteiden vähentymisestä, tutkinta-ajan lyhentymisestä ja tutkinnan paremmasta kohdistamisesta. Pääkäsittelyssä näytön esittämisen tarve vähenee tai poistuu kokonaan. Lisäksi syyteharkintavaiheen tuomioistuinkäsittely lyhenee huomattavasti.

Menettelyn käyttöönottovuonna 2015 tunnustamisoikeudenkäynnissä käsiteltiin 18 eri diaarinumeron alla olevia asioita. Syytekohtia oli yhteensä 122 kappaletta ja tuomioita

⁸⁶ VKS:2015:6

tunnustamisoikeudenkäynnissä annettiin yhteensä 40 kappaletta. Eniten tunnustamisoikeudenkäynti sovellettiin törkeisiin varkauksiin (50 kappaletta), törkeisiin petoksiin (16 kappaletta) ja törkeän varkauden yrityksiin (14 kappaletta). Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsiteltiin eniten rikoksia, jotka tähtäävät taloudelliseen hyötyyn.⁸⁷

6. TUNNUSTUS TODISTEENA

6.1 Tunnustus laillisena oikeudenkäyntiaineistona

Lähtökohtaisesti epäillyn esitutkinnassa antamaa tunnustusta ei saa käyttää todisteena oikeudenkäynnissä OK 17:24.2:n mukaisesti. Esitutkintapöytäkirjaa saa kuitenkin käyttää todisteena, mikäli lausuman antajaa ei voida kuulla pääkäsittelyssä tai sen ulkopuolella, tai hän on jäänyt tavoittamatta huolimatta asianmukaisista toimenpiteistä ja asian ratkaisemista ei tulisi enää viivyttää. Lisäksi OK 17:42:2:ssa säädetään esitutkintakertomuksen käytöstä tilanteessa, jossa esitutkinnassa annettu tunnustus peruutetaan oikeudenkäynnissä (ks. luku 6.5). Oikeudenkäynnissä luetusta kuulustelupöytäkirjasta tulee huomioon otettavaa oikeudenkäyntiaineistoa, mutta se ei ole kirjallinen todiste⁸⁸. Vastaajan tunnustus oikeudenkäynnissä on aina laillista oikeudenkäyntiaineistoa⁸⁹.

ROL 5:3.1:n mukaan haastehakemuksessa tulee mainita muun muassa todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää sekä mitä hän aikoo kullakin todisteella näyttää toteen. Jos tunnustusta käytetään todisteena, se tulee mainita haastehakemuksessa⁹⁰.

Vastaajan tunnustaessa oikeudenkäynnissä esitutkinnassa annettu tunnustus menettää merkityksensä. Halijoki huomauttaa artikkelissaan, että esitutkinnassa annettu tunnustus ei ole kuitenkaan kokonaisuutena arvioitaessa merkityksetön, sillä tunnustus on voinut vaikuttaa syytekynnyksen ylittymiseen ja asian siirtymiseen oikeudenkäyntiin.⁹¹

Rikostutkinnan tulisi olla kaikilta osin objektiivista, ja erityisesti se korostuu rikoksesta epäillyn kuulustelussa. Muun muassa Niemi-Kiesiläinen on todennut, että tunnustushakuiset

⁸⁷ Piltonen 2016, s. 31–33

⁸⁸ Jokela 2015, s. 212

⁸⁹ Halijoki 2004, s. 799

⁹⁰ Lahti 2006, 105

⁹¹ Halijoki 2004, s. 806

kuulustelut ovat syyttömyysolettaman kannalta ongelmallisia⁹². Tunnustuksesta on kuitenkin selkeä prosessitaloudellinen hyöty ja se on myös todisteena ainutlaatuinen⁹³, joten tietynlainen kuulustelijan tunnustushakuisuus on suotavaa. Ellonen, Karstinen ja Nykänen ovat puolestaan todenneet, että tunnustus voi olla tavoitteena oikea, mikäli käytetään vain sallittuja kuulustelukeinoja ja menetelmiä, joilla on mahdollisuus saavuttaa objektiivinen totuus.⁹⁴

Tunnustamisen oikeellisuutta tarkastellessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen tapaan, millä tunnustus on saatu⁹⁵. Tunnustuksella onkin oikeudellista merkitystä vain silloin, kun se on annettu vapaaehtoisesti ja tietoisena sen merkityksestä. Esitutkintalain uudistuksilla on pyritty parantamaan epäillyn oikeusturvaa vähentämällä tilanteita, joissa tunnustus ei perustu vapaaehtoisuuteen⁹⁶. ETL 7:11:n mukainen kuulustelutodistaja ja ETL 9:3:n mukainen kuulustelun tallentaminen ääni- tai kuvatallenteeseen voivat auttaa jälkikäteen selvittämään, miten kuulustelu on toimitettu.

ETL 9:1:n mukaan kuulustelusta laaditaan kuulustelupöytäkirja. Ellosen, Karstisen ja Nykäsen kuulustelutaktiikkaa koskevassa teoksessa on ohjeistettu, että kuultava kertoisi itsen, minkä on havainnut, kokenut ja ymmärtänyt tapahtumista. Tämän jälkeen kuulustelija sitoisi kertomuksen rikoksen tunnusmerkistöön kysymyksillä, jotka täydentäisivät spontaania kertomusta.⁹⁷ Kuulustelukertomuksen kirjaaminen kysymys-vastaus -muotoon olisi Pölösen ja Tapanilan parempi tapa kirjata kuin vapaamuotoinen kertomus. Siitä on helposti jälkikäteen todennettavissa, mitä kuulustelija on tosiasiallisesti kysynyt kuultavalta ja miten kuultava on kysymyksiin vastannut.⁹⁸ Kuulustelun kirjaamisen jälkeen kuulustelupöytäkirja annetaan kuulusteltavalle tarkastettavaksi. Kuulusteltavaa pyydetään allekirjoittamaan pöytäkirja, mikä on tietysti vapaaehtoista. Kuulusteltavan allekirjoituksen puuttuminen heikentää olennaisesti kertomuksen luotettavuutta.⁹⁹

OK 17:25:n mukaan tuomioistuinta ei saa hyödyntää todistetta, joka on saatu kiduttamalla tai todistetta, joka on hankittu OK 17:18:ssä säädetyn vaitiolo-oikeuden vastaisesti. OK 17:18 koskee epäillyn itsekriminointisuoja ja todistajan vaitiolo-oikeutta. OK 17:25.3:n mukaan tuomioistuin saa hyödyntää myös lainvastaisesti hankittua todistetta, jos

⁹² Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 218

⁹³ Hirvelä 2006, s. 383

⁹⁴ Ellonen ym. 1996, s. 146

⁹⁵ Hirvelä 2006, s. 385

⁹⁶ Helminen ym. 2014, s. 386

⁹⁷ Ellonen ym. 1996, s. 211

⁹⁸ Pölönen & Tapanila 2015, s. 354

⁹⁹ Helminen ym. 2014, s. 501–502

hyödyntäminen ei vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Huomioon on otettava asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet.

Antti Tapanila toteaa artikkelissaan, että kotimainen oikeuskäytäntö ja EIT huomioon ottaen hyödyntämiskielto voidaan tunnustukselle asettaa silloin, jos vastaaja peruuttaa tunnustuksensa oikeudessa ja esittää perustellun väitteen siitä, että tunnustus on saatu esitutkinnassa painostamisen tai muun epäasiallisen kohtelun seurauksena. Hyödyntämiskieltoon tunnustus voi mennä myös silloin, kun epäilylle ei ole kerrottu oikeudesta avustajaan. Tällöin on todennäköistä, että esitutkintaviranomaisen laiminlyönti on vaikuttanut epäillyn puolustautumismahdollisuuksiin.¹⁰⁰

Vuonna 2012 oli tiettävästi ensimmäinen kerta, kun esitutkinnassa epäillyn antama kertomus määrättiin hyödyntämiskieltoon KKO:ssa¹⁰¹. Kyseinen ennakkopäätös on KKO:2012:45, jossa huumausainerikoksesta epäilylle A:lle ei ollut luopunut tietoisesti oikeudestaan avustajan käyttöön eikä hän tiennyt avustajasta luopumisen seurauksista.

A:ta kuulusteltiin esitutkinnassa epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. A oli vangittuna. Hänelle määrätty puolustaja ei ollut paikalla kuulusteluissa. Kuulustelut käytiin englanniksi ja pöytäkirjat laadittiin suomen kielelle, jota A ei osannut lainkaan. A:lle oli kerrottu oikeudesta avustajaan, mutta hänelle ei kerrottu itsekriminointisuojusta. Kuulustelija oli tietoinen siitä, että A ei ollut neuvotellut puolustajansa kanssa ennen kuulustelua.

Korkeimmassa oikeudessa katsottiin, että A:n puolustautumismahdollisuuksia ja itsekriminointisuojaaja oli rikottu niin räikeästi, että esitutkinnassa annettuja lausumia ei saanut käyttää näyttönä A:ta vastaan.

Edellisen tapauksen jälkeen korkeimmassa oikeudessa on ollut kolme tapausta, jossa on käsitelty epäillyn oikeuksia ja esitutkintakertomuksen hyödyntämiskieltoa:

¹⁰⁰ Tapanila 2014, s. 170

¹⁰¹ Tapanila 2014, s. 3

KKO:2013:25¹⁰², KKO:2016:76 ja KKO:2016:96. Tapausta KKO:2016:96 käsitellään tarkemmin luvussa 4.3.

Ratkaisussa KKO:2016:76 on ollut kysymys siitä, onko A luopunut oikeudestaan avustajaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä edellytetyllä tavalla oikeuksistaan tietoisena ja voiko A:n esitutkinnassa antamia lausumia käyttää näyttönä A:ta vastaan.

A oli pidätetty epäiltynä tuhotyöstä ja murhan yrityksestä. A:lle oli kerrottu kuulustelujen alussa, että hänellä on oikeus olla myötävaikuttamatta rikosepäilyn selvittämiseen ja mahdollisuus avustajan käyttöön. A oli ilmoittanut, ettei tarvitse kuulusteluun avustajaa. Aikaisemmista rikoksista A oli tuomittu alentuneesti syyntakeisena.

A oli kiistänyt sytyttäneensä tulipalon ensimmäisessä kuulustelussa. Toisessa kuulustelussa A oli kertonut, että hän oli pohtinut B:n surmaamista ja juottanut tälle alkoholia, jotta tämä sammuisi. A kertoi myös, että oli vuodevaatteet sytytettyään tarkistanut, että peitto varmasti syttyi. A oli kertonut, että hän halusi, että B:ltä lähtee henki. Käräjäoikeudessa A myönsi syytekohtan 1 tuhotyön, mutta kiisti syytekohtan 2 mukaisen murhan yrityksen. A kuitenkin myönsi syyllistyneensä syytekohtassa 2 tapon yritykseen.

Korkein oikeus totesi johtopäätöksissään, että vapautensa menettäneen epäillyn oikeudella avustajaan heti tutkinnan alusta turvataan epäillyn itsekriminointisuoja ja muita puolustautumismahdollisuuksia. Kyse ei siten ole siitä, onko esitutkintakertomus uskottava, vaan siitä, onko kertomus hankittu loukatun epäillyn puolustautumismahdollisuuksia. Siksi A:n esitutkinnassa antamia lausumia ei saanut käyttää syyllisyyttä tukevana näyttönä asiassa. Hovioikeuden tuomio kumottiin ja palautettiin uudelleen käsiteltäväksi Itä-Suomen hovioikeuteen.

6.2 Tunnustuksen varsinainen näyttöarvo

Tunnustusta todisteena rikosasioissa säätelee OK 17:5.3 seuraavasti:

”Jos tunnustus on annettu riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, tai rikosasiassa taikka jos asianosainen peruuttaa 2 momentissa tarkoitetun

¹⁰² Tapanila on kirjoittanut ratkaisusta KKO:2013:25 artikkelissaan Oikeustapauskommentti: KKO:2013:25 (Defensor Legis n:o 3/2013). Tapanila on pitänyt ratkaisua ristiriitaisena ratkaisuun KKO:2012:45 verrattuna erityisesti itsekriminointisuojan toteutumisen tulkinnan osalta. Ratkaisussa KKO:2013:25 epäillylle ei ollut kerrottu itsekriminointisuojusta lainkaan.

tunnustuksensa, tuomioistuin harkitsee, mikä vaikutus tunnustuksella tai tunnustuksen peruuttamisella on todisteena.”

Tunnustus on yleinen todistuskeino. Se on kuitenkin vain todiste muiden joukossa, joten myöskään tunnustus ei sido tuomioistuinta rikosasioissa¹⁰³. Toisin kuin riita-asioissa, rikosasioissa tunnustus ei pääsääntöisesti tee faktasta riidatonta¹⁰⁴.

Tunnustuksen varsinaista näyttöarvoa määriteltessä tuomioistuin ottaa kantaa siihen, mikä todistusarvo tunnustuksella on sille ilmoitetusta todistusteemasta. Tunnustuksen näyttöarvo määritellään riippumatta siitä, onko tunnustus ainut todiste asiassa vai ei. Jos tuomioistuin päätyy pitämään tunnustusta oikeana, sillä on yleensä korkea näyttöarvo ja se on ratkaisevassa osassa kokonaisuusnäyttöä.¹⁰⁵

Näytöltään täysin selvillä rikoksilla tunnustus ei tuo juuri lisäarvoa. Esimerkkinä voisi olla rattijuopumusrikos, jossa epäilty on saatu ajosta kiinni ja hänen veressään on todettu olevan alkoholia vähintään 0,5 o/oo. Rikos on näytetty niin vahvasti toteen, että vastaajan kiistolla tai tunnustuksella ei ole juurikaan merkitystä todisteena. Tunnustus helpottaa tällaisissakin tapauksissa muuten rikosprosessia mahdollistamalla esimerkiksi kirjallisen menettelyn käytön.

6.3 Tunnustuksen totuudenmukaisuus

Tunnustamisen totuudenmukaisuudesta on varmistuttava erityisesti tapauksissa, joissa se on oleellinen todiste. Tunnustaminen on kirjattava tarkkaan ja se edellyttää tekijän yksityiskohtaista sitomista tapahtumatietoihin. Kertomuksesta tulisi ilmetä ainakin tekotapa, paikka ja sellaiset seikat, jotka eivät voi olla kenenkään muun kuin tekijän tiedossa.¹⁰⁶

Mikäli henkilö tunnustaa esitutkinnassa ja uudelleen oikeudenkäynnissä, tuomioistuimella ei yleensä ole aihetta epäillä tunnustuksen luotettavuutta¹⁰⁷. Tolvasen mukaan siihen, että vastaaja tunnustaa tehneensä jotakin, pitää voida lähtökohtaisesti luottaa. Tähän poikkeuksen voi muodostaa esitutkinnassa ilmennyt olettamusta horjuttava vastasy.¹⁰⁸

¹⁰³ Pölönen & Tapanila 2015, s. 347–348

¹⁰⁴ Halijoki 2004, s. 791

¹⁰⁵ Pölönen & Tapanila 2015, s. 352

¹⁰⁶ Hirvelä 2007, s. 105

¹⁰⁷ Pölönen & Tapanila 2015, s. 353

¹⁰⁸ Tolvanen 2004, s. 1026

Esitutkintakertomuksen totuudenmukaisuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota kertomuksen johdonmukaisuuteen ja yksityiskohtaisuuteen¹⁰⁹. Todellisiin havaintoihin perustuvat kertomukset sisältävät enemmän aistimuksia, tilanteeseen liittyviä seikkoja ja enemmän merkityksellisiä yksityiskohtia, kuin todellisiin havaintoihin perustumattomat kertomukset¹¹⁰.

Eri kertomusten keskinäistä suhdetta voidaan tarkastella ja siitä voi olla hyötyä arvioitaessa epäillyn tunnustuksen aitoutta. Kuulustelukertomuksia vertaillessa voidaan tarkastella saman henkilön eri vaiheissa annettujen kertomusten suhdetta ja eri henkilöiden kertomusten suhdetta. Luonnollisesti epäillyn kertomuksen uskottavuutta lisää se, että epäilty kertoo samalla tavalla tapahtumista eri kuulusteluissa. Kertomuksen muuttuminen eri kuulusteluissa herättää epäluottamusta kertomuksen aitoudesta.¹¹¹

Kuulustelukertomuksen luotettavuuden arviointi on vaikeaa ilman muuta näyttöä, sillä kyseessä on toisen henkilön kirjoittama kertomus ja kuulustelijaa ei aina kuulla oikeudenkäynnissä. Pölösen ja Tapanilan mukaan kuulustelukertomukseen liittyy useita sen luotettavuutta horjuttavia asioita. Kertomukseen voi sisältyä väärinymmärryksiä ja kertomus voi muodostua kuulustelijan ja kuulusteltavan yhteiseksi kertomukseksi. Myös kuulustelun suorittaminen vieraalla kielellä ja kuulustelijan ja kuulusteltavan eri kulttuuritaustat voivat lisätä riskiä virhelähteille.¹¹²

Tunnustuksen oikeellisuutta olisi tärkeää kontrolloida jo esitutkinnassa. Mikäli on tiedossa, että epäillyllä voisi olla jokin syy antaa väärä tunnustus, tulisi erityistä huomiota kiinnittää siihen, kertooko epäilty sellaisia seikkoja, joita vain rikoksenteijällä voi olla tiedossa.¹¹³

Todistusoikeudellisissa tutkimuksissa on todettu, että myös vapaaehtoisesti annettu tunnustus voi olla väärä. Syitä väärälle tunnustukselle voi olla halu suojella todellista rikoksenteijää tai väärinkäsitys syytteen sisällöstä. Joskus syytetty voi tunnustaa vain siksi, että välttyy lisäselvittelyiltä.¹¹⁴ Tarkoituksellinen väärä tunnustus voi johtua myös tarpeesta peitellä jotakin muuta omaa rikosta¹¹⁵. Tunnustuksen tekijällä voi olla myös patologinen

¹⁰⁹ Halijoki 2004, s. 815

¹¹⁰ Haapasalo ym. 2000, s. 141

¹¹¹ Halijoki 2004, s. 814

¹¹² Pölönen & Tapanila 2015, s. 355

¹¹³ Pölönen & Tapanila 2015, s. 353

¹¹⁴ Jokela 2008, luku 11.1.

¹¹⁵ Pölönen & Tapanila 2015, s. 353

tarve tulla kuuluisaksi¹¹⁶. Kyseisestä ilmiöstä hyvä esimerkki on vuonna 1932 tapahtunut Charles Lindberghin lapsen kidnappaus ja murha¹¹⁷. Teon tunnusti yli 200 henkilöä¹¹⁸.

Vaikka yleensä ihmiset eivät tunnusta sellaisia asioita, joita he eivät ole tehneet, tunnustus voi olla myös väärä. Sven-Åke Christianson on luokitellut väärät tunnustukset vapaaehtoisesti, pakotettuna tai ”pakotettuna sisäistetty” tehtyihin väärin tunnustuksiin. Vapaaehtoinen väärä tunnustus voi olla seurausta julkisuuden tavoittelulle, syyllisyydentunnon yhdistyneenä huonoon itsetuntoon tai halulle suojella jotakuta toista. Vapaaehtoisesti tehtyjä väärä tunnustuksia voi esiintyä tilanteissa, joissa rikoksesta on tiedotettu näyttävästi ja tutkinta on vasta alussa.¹¹⁹

Pakotettuna tehdyt tunnustukset liittyvät epäasiallisiin menettelytapoihin, kuten lupauksiin vapaudesta tunnustuksen myötä tai lievemmän rangaistuksen eduista. Tällainen tunnustus perutaan usein painostuksen loputtua. Pakotettuna sisäistetty väärä tunnustus voidaan jakaa kahteen erilaiseen tunnustukseen. Kuulusteltava voi tunnustaa teon siinä uskossa, että hänen on täytynyt tehdä teko. Epäilty on kuitenkin vailla mitään mielikuvaa tapahtumista. Toinen pakotettuna sisäistetty väärä tunnustus voi olla sellainen, että tekijällä on epäselvä muistikuva tapahtumasta. Kuulustelija pystyy vaikuttamaan epävarmaan muistikuvaan johdattelevilla kysymyksillä. Myös tällaiset tunnustukset perutaan herkästi myöhemmin.¹²⁰

Vaasan Hovioikeuden ratkaisussa 19.2.2015 nro 107766 käsitellään paljon julkisuudessa ollutta Jukka Lahden murhaa. Anneli Auer antoi esitutkinnassa tunnustukseen viittaavia lausumia, jotka hän peruutti myöhemmin oikeudenkäynnissä. Pidätysjaksojen välissä Auer oli sanonut toistamiseen, että hän ei ole nukkunut. Soveltavan psykologian professori PS:n mukaan kertomuksen luotettavuus on heikko, jos kertoja on kärsinyt univajeesta.

HO:n ratkaisun perusteluissa kohdassa 34 PS on todennut, että väärin tunnustusten antaminen on harvinainen, mutta olemassa oleva ilmiö. PS on todennut, että väärälle tunnustukselle altistavia riskitekijöitä voivat olla unenpuute, heikko älykyys, nuori ikä ja johdateltavuus personallisuuden piirteenä. Lisäksi todennäköisyyttä väärin tunnustamisen antamiseen lisäävät alkoholin vaikutuksen alaisena olemisen väitetyn rikoksen tekohetkellä

¹¹⁶ Lahti 2006, s. 112

¹¹⁷ Lindbergh oli yhdysvaltalainen lentäjä, joka tuli kuuluisaksi ensimmäisestä välilaskuttomasta Atlantin ylittävästä lennosta. Lindberghin 20 kuukauden ikäinen poika kaapattiin kotoaan maaliskuussa 1932. Toukokuussa pojan ruumis löydettiin metsästä. Teosta tuomittiin kuolemanrangaistukseen Richard Hauptmann. (Linder, Douglas O.)

¹¹⁸ Lahti 2006, s. 112

¹¹⁹ Christianson 2002, s. 278

¹²⁰ Christianson 2002, s. 278–279

tai kuulusteltaessa. Heikot muistikuvat ja väärällä tiedolla ansaittu luottamus kuulustelijaan lisäävät riskiä antaa väärä tunnustus.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:1995:182 kysymys on väärästä tunnustuksesta, jossa A tunnusti paikkansa pitämättömän tosiseikan. A:tä syytettiin kulkuneuvon luovuttamisesta juopuneelle. A oli luovuttanut omistamansa henkilöauton B:lle, joka oli ilmeisesti juopunut. A tunnusti teon alioikeudessa. Jyväskylän raastuvanoikeus tuomitsi A:n kulkuneuvon luovuttamisesta juopuneelle ja lisäksi muista rikoksista.

A valitti tuomiosta hovioikeuteen sillä perusteella, että B:tä vastaan osoitettu syyte rattijuopumuksesta oltiin hylätty A:ta koskevan tuomion jälkeen, sillä veren alkoholipitoisuus ei katsottu olleen ajon aikana vähintään 0,5 o/oo. Raastuvanoikeuden tuomiota ei katsottu aiheelliseksi muuttaa hovioikeudessa.

KKO:ssa kuitenkin katsottiin, ettei A:ta voida tuomita kulkuneuvon luovuttamista juopuneelle pelkästään sillä perusteella, että A on raastuvanoikeudessa tunnustanut tosiseikan, joka on todettu paikkansa pitämättömäksi. Syyte hylättiin kyseisen rikoksen osalta.

A oli siis tunnustanut tosiseikan, jota ei itse vielä tiennyt paikkansa pitämättömäksi. Tässäkään tapauksessa tuomiota ei voitu perustaa ainoastaan tunnustuksen varaan. Mikäli B:n veren alkoholipitoisuus ajon aikana olisi ylittänyt 0,5 o/oo, järkevää epäilyä A:n syyttömyydestä ei olisi enää ollut.

6.4 Tunnustuksen riittävyys näyttönä

Lähtökohtaisesti rikoksen tunnustaminen ei sido tuomioistuinta. Käytännössä vähäisissä rikoksissa tunnustus kuitenkin riittää yleensä langettavan tuomion perusteeksi. Kaikista lievimpiä rikoksia lukuun ottamatta tunnustusta ei aseteta suoraan näyttökysymysten ratkaisun perustaksi. Virolainen ja Pölönen ovat todenneet, että muiden kuin vähäisten rikosten kohdalla tarvitaan myös muuta näyttöä.¹²¹ Oikeusministeriö on taas muistiossaan todennut, että vakavissa rikoksissa syytteen tueksi tarvitaan myös muuta näyttöä¹²².

Lievisissä rikoksissa tunnustus voi siis riittää yksin todisteena langettavaan tuomioon. Rikoksen vähäisyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, onko kyseessä oleva

¹²¹ Virolainen & Pölönen 2003, s. 406

¹²² Oikeusministeriö 2012

tapaus vähäinen verrattuna rikoslajin normaalitapaukseen¹²³. Pölönen ja Tapanila ovat todenneet, että tunnustus voi riittää syyksi lukevaan tuomioon vain sellaisissa rikoksissa, joissa riski väärästä tuomiosta voidaan hyväksyä¹²⁴. Tosin Jokelan mukaan ei ole oikein sanoa, että lievä rikosasia ratkaistaisiin pelkän tunnustuksen nojalla, sillä syytetyn kertomuksen ja muiden asiassa ilmenneiden seikkojen tulee tällöinkin tukea tunnustusta¹²⁵. Virolainen ja Martikainen ovat kiteyttäneet, että käytännössä rikosjuttu ratkaistaan tunnustuksen mukaisesti, mikäli jutussa ei ole esitetty tunnustuksen todenperäisyyttä vastaan puhuvia todisteita¹²⁶.

Pölönen ja Tapanila ovat todenneet, että tunnustus voi riittää syyksi lukevaan tuomioon vain sellaisissa rikoksissa, joissa riski väärästä tuomiosta voidaan hyväksyä. Tunnustuksen tulisi olla riittävä näyttö myös esimerkiksi selväpiirteisissä ja tavanomaisissa omaisuusrikoksissa, vaikka tekemuoto olisi törkeä. Tunnustetussa jutussa näytöltä ei ole syytä vaatia kattavuutta vakavissakaan jutuissa, vaan tunnustuksen ohella näyttöä esitetään tunnustuksen luotettavuuden arviointia varten.¹²⁷

6.5 Peruutettu tunnustus

Käytännössä tilanne, jossa epäilty tunnustaa jutun esitutkinnassa, mutta peruu tunnustuksen oikeudenkäynnissä tai muuten muuttaa kertomustaan, on hyvin tavallinen. Rikostuomiota ei voida perustaa yksin esitutkinnassa annettuun, myöhemmin peruttuun lausumaan¹²⁸.

Tunnustamisen peruuttamista rikosasiassa käsitellään OK 17:5.3:ssa. Kyseisen momentin mukaan tuomioistuimella harkitsee tapauskohtaisesti, mikä vaikutus tunnustuksella tai tunnustuksen peruuttamisella on. Tuomioistuimella käytännössä siis OK 17:1:n mukaista vapaata todistusharkintaa. Lisäksi OK 17:47.2:ssa todetaan seuraavasti:

”Jos kuultava suullisessa kertomuksessaan poikkeaa siitä, mitä hän on aikaisemmin tuomioistuimelle, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle kertonut, tai ei anna kertomusta, kuultavan aikaisempaa kertomusta saadaan käyttää todisteena siltä osin kuin suullinen kertomus poikkeaa aikaisemmasta kertomuksesta tai kuultava ei ole antanut kertomusta.”

¹²³ Jokela 2008, luku 5.4.2

¹²⁴ Pölönen & Tapanila 2015, s. 456

¹²⁵ Jokela 2015, s. 197

¹²⁶ Virolainen & Martikainen 2010, s. 258

¹²⁷ Pölönen & Tapanila 2015, s. 356–357

¹²⁸ Virolainen & Martikainen 2010, s. 340

Esimerkiksi kuulustelupöytäkirjaa voidaan siis käyttää todisteena oikeudenkäynnissä tunnustuksen peruuttamistilanteessa. Pöytäkirjasta tulee tällöin laillista oikeudenkäyntiaineistoa, joka voidaan ottaa huomioon tuomiota annettaessa.¹²⁹

Halijoen mukaan peruutettukin tunnustus on kuitenkin todistusfakta, joka ei lakkaa olemasta, vaikka se myöhemmin peruutettaisiinkin¹³⁰. Antti Jokela puolestaan on todennut, että aikaisemmalle tunnustukselle, joka perutaan oikeudessa, ei voida antaa kovinkaan suurta näyttöarvoa¹³¹. Rautio ja Frände ovat huomauttaneet, että todistusharkinnassa ei saisi omaksua ratkaisua, jossa otetaan huomioon vain tunnustus tai peruuttaminen. Näyttönä tulisi ottaa huomioon tunnustus, peruuttaminen ja aputositteet, joilla perustellaan tunnustusta tai peruutusta.¹³²

Jos tunnustus peruutetaan, vastaajalla on poikkeuksellinen selitystaakka¹³³. Vastaajan esittäessä peruuttamiselle uskottavina pidettäviä syitä tunnustuksen näyttöarvo voi vähentyä. Tällaisessa tilanteessa tulee arvioida vastaajan eri kertomusten suhdetta muuhun näyttöön. Mikäli esitutkinnassa ei ole hankittu riittävästi muuta näyttöä, joka tukisi esitutkinnassa annettua tunnustusta, syytekynnys ei yleensä ylity.¹³⁴

Keränen on erilaisten tunnustusten jaottelussa määritellyt tehottoman tunnustuksen, jolla tarkoitetaan sellaista esitutkinnassa annettua tunnustusta, joka peruutetaan oikeudenkäynnissä ja jonka luotettavuuden arvioimiseksi poliisille ei ole muuta näyttöä. Myös selvästi väärät tunnustukset ovat tehottomia tunnustuksia. Tehottoman tunnustuksen mahdollisuus kasvaa, jos muuta näyttöä ei ole hankittu.¹³⁵

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2000:35 käsitellään epäillyn esitutkintakertomuksen merkitystä näyttönä rikosasiassa. Kyseisessä tapauksessa A tunnusti huumausainerikoksen esitutkinnassa, mutta peruutti tunnustuksen myöhemmin oikeudenkäynnissä.

Syytteen mukaan A oli viljellyt huumausaineena käytettäväksi hampua istuttamalla Cannabis Sativa -kasvin siemeniä, kasvattanut vähintään 150 kasvia sekä kuivattanut ja rouhinut kasvien lehdet ja oksat saaden yhdestä kasvista marihuanaa noin 50 savukkeeseen.

¹²⁹ Halijoki 2004, s. 807

¹³⁰ Halijoki 2004, s. 811

¹³¹ Jokela 2008, luku 11.1

¹³² Rautio & Frände 2016, s. 59

¹³³ Virolainen & Martikainen 2010, s. 340

¹³⁴ Halijoki 2004, s. 816–817

¹³⁵ Keränen 2013, s. 93

A oli käyttänyt valmistamaansa marihuanaa lähes päivittäin, noin 1500-2000 tupakasta ja marihuanasta valmistettua savuketta vuosittain. A myönsi hänen hallussaan olleen 0,1 grammaa huumausainetta, mutta muuten kiisti syytteen. Virallinen syyttäjä vaati A:lle rangaistusta huumausainerikoksesta.

Käräjäoikeus katsoi huumausaineen käyttörikoksen toteen näytetyksi. Toteen näyttämättä jäi käräjäoikeuden mukaan se, että A olisi kasvattanut Cannabis Sativa -kasvin siemeniä ja saanut siten rouhetta, jota olisi käyttänyt savukkeena. A oli alun perin kertonut toimineensa näin esitukinnassa, mutta kotietsinnässä ei löytynyt mitään viljelmään liittyvää. Siten pidettiin uskottavampana, että A oli valehdellut esitukinnassa. Käräjäoikeus tuomitsi A:n huumausainerikoksesta 8 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

Syyttäjä valitti asiasta hovioikeuteen, jossa otettiin vastaan sama todistelu kuin käräjäoikeudessa. A oli otettu häiriöpäihtymisen vuoksi kiinni ja hänen hallustaan oli löytynyt 0,1 grammaa kannabista. A oli kuultu kiinniottopäivänä, jolloin hän kertoi, että häneltä löydetty rouhe oli peräisin itse kasvattamastaan Cannabis Sativa -kasvista. A kertoi kasvattaneensa satoja kasveja noin 10 vuotta ja käyttänyt huumausaineen itse. A oli todennut, ettei pidä kannabiksen käyttämistä tai kasvattamista rikoksena, vaikka tiesi sen olevan rikollista.

A:ta kuulusteltiin uudestaan kiinniottoa seuraavana päivänä, jolloin hän uudisti edellisen kertomuksensa. A oli kertonut laittavansa Cannabis Sativan siemenet märkään talouspaperiin, siirtämällä yön aikana auenneet siemenet multaan ensin yhteen ruukkuun ja myöhemmin eri ruukkuihin. A kertoi kasvattamisen kestävän noin kolme kuukautta, jonka aikana kasvia haaroitetaan ja siitä saadaan lehtiä ja oksia käyttöön. A kertoi kuivaavansa kasvin osat uunissa tai mikroaaltouunissa, jonka jälkeen ne rouhitetaan pussiin. Sätäkät A teki siten, että normaalin sätjän päälle siroteltiin marihuanaa tai hänellä oli pussissa valmista sekoitusta. A:n mukaan yhdestä grammasta marihuanaa riittää huumausainetta 20 sätkään.

Sekä käräjäoikeuden että hovioikeuden istunnoissa A kiisti kasvattaneensa kannabista. Hän kertoi, että kuulustelutilaisuus oli ärsyttänyt häntä humalatilan vuoksi niin paljon, että hän oli pilanpäiten esitukinnassa kertonut kasvattamisesta. Toisen päivän kuulustelussa A oli uudistanut kertomuksensa, koska oli pelännyt, että hänet pidetään muuten edelleen putkassa. A ei kertomansa mukaan muistanut, miten hänen hallustaan löytynyt kannabis oli joutunut hänelle, sillä hän oli humalassa. A kertoi, että hän oli käyttänyt aikaisemmin kuuden vuoden ajan ns. kovia huumeita ja siksi hän tiesi kannabiksen kasvattamistavasta. Lisäksi tieto on saatavissa jopa kirjastoista.

A:ta kuulustellut vanhempi konstaapeli kertoi, että kuulustelutilanne oli miellyttävä eikä A ollut vaikuttanut humalaiselta. A oli tehnyt itse laskelmia käyttämänsä marihuanan määrästä. Konstaapelin mukaan A kertoi ”ammattilaisten ottein” kasvattamisesta. A oli ollut myös aikaisemmin kuulusteltavana ja syytteessä huumausainerikoksesta, joten voitiin päätellä hänen ymmärtävän, että esitutkinnassa annettu kertomus johtaa syyteeseen huumausainerikoksesta.

Hovioikeudessa todettiin, että A on kertonut kannabiksen kasvattamisesta ja käytöstä erittäin yksityiskohtaisesti. A:n antaman esitutkintakertomuksen pitämistä totuudenmukaisena tuki myös se, että hänen hallustaan löytyi juuri sitä huumausainetta, jonka kasvattamisestakin hän oli kertonut. Haltuun otetun huumausaineen alkuperää A ei pystynyt selvittämään. Myöskään kotietsinnällä ei tavattu huumausaineita.

Hovioikeus katsoi selvitetyn sen, että A oli syyllistynyt huumausainerikokseen, vaikka paikka, jossa Cannabis Sativa -kasveja kasvatettiin ei ollut selvinnyt. Hovioikeus tuomitsi A:n huumausainerikoksesta 48 päiväsakon sakkorangaistukseen.

Hovioikeuden sijaisjäsen Sunila oli asiasta eri mieltä. Sunila piti A:n selitystä hänen esitutkinnassa antamisen kertomusten muuttamiselle uskottavana. Lisäksi Sunilan mukaan A:n esitutkinnassa antamaa kertomusta ei voida pitää riittävänä selvityksenä hänen syyllistymisestään Cannabis Sativa -kasvien kasvattamiseen ja 0,1 grammaa marihuanaa ei voida pitää riittävänä näyttönä viljelystä. Sunila ei nähnyt syytä muuttaa käräjäoikeuden lopputulosta.

A valitti hovioikeuden päätöksestä korkeimpaan oikeuteen. A vaati syytteen hylkäämistä siltä osin kuin hovioikeus oli katsonut käräjäoikeudessa hylätyn syytteenosan selvitetyn. Toissijaisesti A vaati sakkorangaistuksen alentamista.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa todettiin, että oikeuden tulee, harkittuaan huolellisesti kaikkia esiin tulleita seikkoja, päättää, mitä asiassa on pidettävänä totena. Lisäksi mikäli asianosainen on tunnustanut jonkin seikan, oikeuden tulee tutkia, mikä vaikutus tunnustuksella on todisteena. A:n esitutkintakertomuksen käyttämiselle näyttönä ei ole esteitä. Näyttöä arvioitaessa huomiota kiinnitettiin siihen, että A on oikeudessa peruuttanut esitutkinnassa antamansa tunnustuksensa. Tuomiota ei voida perustaa yksin tai pääasiassa syyliseksi epäillyn esitutkinnassa antamaan, sittemmin peruuttamaan lausumaan.

Syyttäjä ei esittänyt näyttöä, jonka perusteella voitaisiin luotettavasti kontrolloida A:n esitutkintakertomuksen oikeellisuutta. A oli käyttänyt huumeita jo pitkään, ja hänen

hallustaan löytnyt kannabisrouhe ei osoita hänen menetelleen syytteessä kuvatulla tavalla. Lisäksi todistajan kertomus kuulustelutilanteesta ja A:n käyttäytymisestä ei osoita A:n syyllistyneen väitettyyn menettelyyn. Korkeimmassa oikeudessa hovioikeuden tuomio kumottiin ja käräjäoikeuden tuomio jäi voimaan.

Juha Halijoki on ottanut kantaa kyseiseen ratkaisuun. Hän toteaa artikkelissaan ratkaisun perusteluiden olevan sisäisesti epä johdonmukaisia, sillä sen mukaan vastaajan esitutkinnassa antamaa tunnustusta voidaan käyttää näyttönä asiassa, mutta samalla syyttäjän esittämän muun näytön on oltava riittävä langettavaan tuomioon. Syyttäjän onnistuessa esittämään riittävää näyttöä, esitutkintakertomusta on tarpeeton käyttää. Jos riittävää näyttöä ei ole, ei esitutkintakertomuskaan riitä langettavaan tuomioon. Halijoen johtopäätös oli se, että vastaajan esitutkintakertomus voidaan ottaa huomioon, mutta sillä ei ole mitään näyttöarvoa asiaa ratkaistaessa. Halijoki toteaa, että olisi ollut johdonmukaisempaa todeta, ettei esitutkintakertomusta saa lainkaan käyttää, sillä se on asiaan vaikuttamaton näyttö, jonka esittäminen on kiellettävä OK 17:8:n nojalla.¹³⁶

Ratkaisuun on suhtautunut eri tavalla Jaakko Rautio. Hän on todennut, että esitutkinnassa annetulle tunnustukselle ei tulisi automaattisesti antaa parhaimman ja todistusvoimaisimman todisteen asemaa. Peruutettukin tunnustus voi olla todistusvoimaltaan huomattava, mikäli tunnustuksen luotettavuutta ei ole aihetta epäillä. Lisäksi Rautio huomauttaa, että peruutetun tunnustuksen arvioinnissa ei ole kysymys siitä, kumpi kertomus hyväksytään, vaan tunnustus ja sen peruuttamiseen liittyvät seikat muodostavat kokonaisuuden. Tämän kokonaisuuden perusteella ratkaistaan tunnustuksen lopullinen näyttöarvo.¹³⁷

Esitutkintakertomuksen yksityiskohtaisuus korostuu nimenomaan tällaisissa tapauksissa, joissa esitutkinnassa annettu tunnustus perutaan oikeudessa. Mikäli tunnustaminen on kirjattu suppeasti, kertomusta on helppo muuttaa oikeudessa. Kyseisessä tapauksessa esitutkinnassa jäi selvittämättä tarkat paikat, joissa A oli viljellyt huumausaineita. Pelkkä tunnustus ei riittänyt näytöksi huumausainerikokseen, sillä se peruutettiin. Lopputulos olisi voinut mahdollisesti olla toinen, mikäli A olisi esitutkinnassa pystynyt osoittamaan tarkat paikat, missä viljelyn eri vaiheet ovat suoritettu. Kuulustelukertomuksen tulisi sisältää niin paljon sellaisia yksityiskohtia, mitä vain tekijä voi tietää, että sitä on vaikea enää myöhemmin peruuttaa.

¹³⁶ Halijoki 2004, s. 807–809

¹³⁷ Rautio 2000, tapaus KKO:2000:35

7. TUNNUSTUKSEN VAIKUTUS TUOMIOON

7.1 Tunnustus lieventämisperusteena

Rangaistusta voidaan lieventää tunnustuksen perusteella muissakin tapauksissa, kuin syyteneuvottelumenettelyä käytettäessä. RL 6:6.1.3:n mukaan rangaistuksen lieventämisperusteena voi olla muun muassa tekijän pyrkimys edistämään rikoksensa selvittämistä. Myös tekijän pyrkimys poistaa tai estää tekonsa vaikutuksia voi olla rangaistuksen lieventämisperusteena.

Arvioidessa tekijän myötävaikutusta rikoksen selvittämisessä voidaan huomioida kaikenlaiset pyrkimykset selvittää oma rikos ja estää tai poistaa teon vaikutuksia¹³⁸. Jos epäilty tunnustaa tekonsa vasta sitten, kun huomaa olevansa umpikujassa kertomansa ja kuulustelijan esittämän näytön kanssa, ei RL 6:6.1.3:a voida soveltaa.

Aiemmin mainitun lieventämisperusteen lisäksi rangaistus voidaan määrätä tuomittavaksi RL 6:8.1.5:n mukaan alemman rangaistusasteikon mukaan, mikäli siihen on RL 6:6:ssä tai RL 6:7:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksilla perusteilla tuomiossa mainittavia erityisiä syitä. Tällöin muun muassa tekijän pyrkimys edistää rikoksen selvittämistä tai pyrkimykset estää tai poistaa teon vaikutuksia voi olla peruste käyttää alempaa rangaistusasteikkoa. Mikäli rangaistus määrätään tuomittavaksi alemman rangaistusasteikon mukaisesti, tekijälle saa RL 6:8.3:n mukaan tuomita korkeintaan kolme neljännestä rikokselle säädetystä vankeus- tai sakkorangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärän.

RL 6:6.1.3:ssa tarkoitettu lieventämisperuste on erotettava RL 5:2:n mukaisesta yrityksestä luopumisesta ja tehokkaasta katumisesta. Mikäli tekijä on luopunut vapaaehtoisesti rikoksen täyttämisestä tai estänyt rikoksen tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen, yrityksestä ei rangaista. Yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista ei kuitenkaan käsitellä tässä työssä tämän tarkemmin.

Oman rikoksen selvittämisen edistäminen lievennysperusteena nojaa kriminaalipoliittisiin tarkoituksenmukaisuussyihin. Rikoksentekijää, joka selvittää rikostaan, palkitaan lievennyksin. Tämä perustuu prosessiekonomisiin ja tutkinnallisiin intresseihin. Sen sijaan kiistämistä ei voida pitää koventamisen perusteena, sillä epäillyllä on oikeus olla

¹³⁸ Tapani & Tolvanen 2016, s. 113

myötävaikuttamatta rikosepäilynsä selvittämiseen. Rikoksentekijän antamaa tunnustusta voidaan pitää lievennysperusteena myös eettisin syin. Oman rikosepäilyn selvittämistä voi olla tunnustamisen tai muun vilpittömän käyttäytymisen ohella myös itsensä ilmiantaminen. Lieventämisperuste rajoittuu tekijän omiin rikoksiin, eli rikoskumppaneiden tai muiden rikoksentekijöiden rikosten paljastaminen ei lievennä tekijän kohtelua.¹³⁹

Poliisimies voi kuulustelutilanteessa kertoa itsekriminointisuojausta kertomisen yhteydessä oikeudesta kertoa asiasta totuudenmukaisesti ja siitä, että oman rikoksen selvittäminen voidaan ottaa huomioon lieventävä seikkana mahdollisessa tuomioistuinkäsittelyssä. Poliisimies ei kuitenkaan saa missään nimessä käyttää tunnustuksen saamiseksi lupauksia tai uskotteluja siitä, että lieventämisperustetta käytettäisiin juuri tässä tapauksessa.

7.2 Rangaistuskäytäntö

Rikoslaista tai lain valmistelutöistä ei löydy suoraan vastausta siihen, kuinka paljon lieventämisperusteen tulisi vaikuttaa rangaistukseen. Oikeuskäytännössä lieventämisperusteen soveltaminen on vaikuttanut rangaistusta alentavasti muutamalla kuukaudella¹⁴⁰. RL 6:6:1.3:n lieventämisperusteen käyttö on käytännössä melko vähäistä. Vuonna 2010 tuomioistuimissa sovellettiin kyseisen kohdan lieventämisperustetta 136 kertaa (0,2 % tuomituista).¹⁴¹

Käsittelen seuraavissa kappaleissa kahta korkeimman oikeuden ratkaisua, joissa on käytetty RL 6:6.1.3:n lieventämisperustetta. Korkeimman oikeuden ratkaisuissa oleellista näyttää olevan se, että tekijä on ilmoittautunut poliisille jo ennen, kuin häntä on ylipäättään epäilty rikoksesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2015:69 on käsitelty juuri tunnustuksen ja oman myötävaikuttamisen rikoksen selvittämisen merkitystä tuomiota annettaessa. Ratkaisussa oli kysymys siitä, kuinka paljon A:n pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ja poistaa sen vaikutuksia vaikutti tuomittavaan rangaistukseen. A oli hankkinut 29 kilogrammaa marihuanaa. Tästä määrästä A oli myynyt tai luovuttanut vähintään 15,8 kilogrammaa ja käyttänyt itse noin 400 grammaa. A oli ilmiantanut itse rikoksen poliisille ja osoittanut huumausainekätkön sijainnin.

¹³⁹ HE 44/2002, s. 199

¹⁴⁰ Tapani & Tolvanen 2016, s. 113

¹⁴¹ Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2011, s. 328, 330

Käräjäoikeudessa todettiin, että oikeuskäytännössä 29 marihuanakilon hallussapidosta tuomitaan yli 4 vuoden vankeusrangaistus. Rangaistusta lievennettiin, sillä A oli ilmoittautunut itse poliisille ja muutenkin myötävaikuttanut rikoksensa selvittämiseen. Kohtuulliseksi ja oikeudenmukaiseksi rangaistukseksi katsottiin 3 vuotta 2 kuukautta.

Hovioikeus viittasi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuihin KKO:2000:63 ja 2011:93 ja arvioi, että lieventämisperusteen vaikutus rangaistukseen on ollut verrattain vähäinen. Hovioikeus alensi kuitenkin rangaistuksen 2 vuodeksi 10 kuukaudeksi.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa todettiin, että kuten käräjäoikeus ja hovioikeus oli todennut, vakiintunut ja oikeudenmukainen seuraamus teosta ilman lieventämisperusteita olisi yli 4 vuotta vankeutta. Korkein oikeus lyhensi tuomion 2 vuodeksi 6 kuukaudeksi.

KKO perusteli ratkaisuaan sillä, että A oli ilmiantanut itsensä ja tunnustanut poliisille ennen kuin häntä epäiltiin rikoksesta. A oli kertonut avoimesti rikoksistaan ja paljastanut huumausainekätkön sijainnin. Huumausainekätkön paljastaminen on estänyt kyseisen huumausaineen pääsyn katukauppaan. KKO otti huomioon myös sen, että A:n syyksi luettavat rikokset ovat huomattavan huumausainemäärän levittämiseen tähtääviä rikoksia, jollaisten selvittäminen on yleisen edun kannalta tärkeää. Huumausainerikosten selvittäminen on työlästä ja vaikeaa verrattuna rikoksiin, jotka ovat kohdistuneet henkilöön tai yhteisöön. A:n halu toimia oikein oli myös poikkeuksellista ottaen huomioon se, miten tekijäkumppanit yleensä suhtautuvat rikosten oma-aloitteiseen selvittämiseen.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2000:63 on kyse rangaistuksen lieventämisestä, kun A edistää rikoksensa selvittämisestä ilmoittautumalla poliisille ja tunnustamalla syyllistyneensä tappoon ja varkauteen.

A ei kuulustelussa kertonut yksityiskohtaisesti tapahtumista vedoten todelliseen tai keksittyyn muistamattomuuteensa. A ilmoittautui kuitenkin toisen avustuksella poliisille ja osoitti myös tekopaikan. A oli lisäksi ollut tekohetkellä täyttä ymmärrystä vailla. Käräjäoikeudessa A tuomittiin 5 vuoden 10 kuukauden vankeusrangaistukseen.

Hovioikeudessa A:n vankeusrangaistusta korotettiin 6 vuodeksi 6 kuukaudeksi, sillä A oli hovioikeudessa osittain haluton selvittämään tapahtumia yksityiskohtaisesti, mitä ei voitu selittää pelkällä muistamattomuudella.

Korkeimmassa oikeudessa todetaan, että A on surmannut B:n klo 4 – 7 ja ilmoittanut asiasta toisen henkilön välitykselle poliisille klo 11.40. A on jäänyt odottamaan poliiseja tämän

henkilön asunnolle. A pyrki osoittamaan poliiseille tapahtumapaikan. A on edistänyt oman rikoksensa selvittämistä, sillä hän on ilmiantanut itsensä ennen kuin hän jäi kiinni tai oli aihetta epäillä häntä rikoksesta. Korkein oikeus alensi HO:n tuomiota 6 vuodeksi vankeutta.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tunnustuksella rikosasiassa on suurin merkitys todisteena. Vaikka se ei sidokaan tuomioistuinta, on oikean tunnustuksen todistusvoima vahva. Pelkkä tunnustus voi riittää tuomioon vähäisissä rikosasioissa, mutta yleensä vaaditaan myös muuta tunnustusta tukevaa näyttöä. Esitutkinnassa tulisikin pyrkiä hankkimaan myös muuta näyttöä tunnustetuissakin jutuissa. Poliisin tulisi kiinnittää erityistä huomiota olosuhteisiin, joissa tunnustus annetaan. Oikeus avustajaan ja oikeus olla myötävaikuttamatta rikosepäilyn selvittämiseen ovat sellaisia oikeuksia, jotka voivat horjuttaa saadun tunnustuksen luotettavuutta. Epäiltyä tulisi kohdella syyttömänä ja muutenkin muun muassa esitutkintalain mukaisesti.

Olosuhteiden, avustajan ja itsekriminointisuojaan lisäksi poliisin tulisi kohdistaa huomiota myös kuulustelukertomuksen ja tunnustuksen kirjaamiseen. Kuulustelukertomus tulisi kirjoittaa siten, että se sisältää runsaasti yksityiskohtia ja tekijä sidotaan tekoon vahvasti. Mikäli kertomus on hyvin kirjattu ja kuulustelu on muutenkin suoritettu huolellisesti, kertomusta on vaikea lähteä muuttamaan oikeudenkäynnissä.

Matti Lahti on todennut artikkelissaan, että tuomarintyössä tunnustusta pidetään niin itsestään selvänä asiana, että se mahdollista ongelmaa ei välttämättä huomata sen ollessa esillä.¹⁴² Mielestäni on vaarallista, että yksi tärkeimmistä todistuskeinoista käsitellään oikeudenkäynnissä rutiininomaisesti. Mikäli tunnustuksen oikeellisuutta ei selvitetä riittävällä laajuudella, syntyy riski väärästä tuomiosta. Yksikin oikeusmurha on liikaa suomalaisessa oikeusvaltiossa.

Tunnustuksesta voi seurata merkityksellinen prosessitaloudellinen hyöty. Luvussa 5 kuvatut prosessilajit säästävät jatkuvasti niukentuvia resursseja poliisissa, syyttäjänlaitoksessa ja tuomioistuimissa. Erityisesti resursseja säästävistä prosessilajeista haluaisin nostaa esille vasta vuonna 2015 voimaantulleeseen syyteneuvottelumenettelyn. Arvioin, että syyteneuvottelumenettely tulee yleistymään lähivuosina.

¹⁴² Lahti 2006, s. 99

Tunnustusta lieventämisperusteena käytetään vain vähän. Pidän hyvänä ajatuksen sitä, että rikoksesta epäiltyä kannustettaisiin enemmänkin selvittämään oma-aloitteisesti omaa rikostaan hyötymällä siitä myös itse pienemmän tuomion myötä. Tässä yhteydessä on kuitenkin mainittava, että epäillyn kannustaminen selvittämään rikostaan ei saa tarkoittaa itsekriminointisuojaan heikentymistä.

Lyhyen poliisikokemuksen perusteella toteaisin, että yksi ongelmallisimmista asioista esitutkinnassa on epäillyn saaminen tunnustamaan erilaisten lupauksen ja houkuttimien avulla. Lupaukset ja uskottelut erityisistä eduista tunnustuksen saamiseksi ovat kiellettyjä¹⁴³. Yleisimpiä lienee kiertoilmaukset vapaaksi pääsystä. Rajanveto sallittujen ja kiellettyjen keinojen tunnustuksen saamiseksi on haastavaa. Pohdittavaksi voisi tulla esimerkiksi seuraava kysymys. Saako kuulustelija sanoa kuulusteltavalle, että tunnustuksen jälkeen ei näe mitään syytä pitää tätä kiinni, mutta tutkinnanjohtaja päättää asiasta?

Kuulustelijan tunnustushakuisuus kuulusteluissa tasapainottelee syyttömyysolettaman ja rikoksen selvittämisen intressin välillä. On huolestuttavaa huomata, että toisinaan syyttömyysolettama saatetaan osittain unohtaa esitutkinnassa, vaikka täyttä näyttöä ei olisikaan kerätty epäillyn syyllisyydestä. Toisaalta hyvällä rikostutkijalla pitää olla halu selvittää rikoksia ja kyky saada ihminen puhumaan. Hyvä kiisto on kuitenkin parempi kuin huono tunnustus. On siis parempi, että epäilty puhuu itsensä pussiin ja kertoo asioista siten, että kertomus ei voi pitää paikkansa, kuin se, että kuulustelija saa puristettua epäillystä väkisin tunnustuksenkaltaisen lausuman ”kyllä minä sen sitten varmaan tein”. Kuulustelukertomuksen tulisi kuitenkin olla epäillyn oma, vapaaehtoisesti annettu kertomus. Se voi olla epäillyn oma näkemys tapahtuneesta tai täysin keksitty kertomus, jollainen epäillyllä on myöskin täysi oikeus antaa.

Toisena ongelmana voisin mainita päihtyneen henkilön kuulustelemisen. Joitakin henkilöitä on lähes mahdotonta saada kuulusteluun selvin päin. Rajanveto sille, onko henkilö kuulustelukunnossa vai ei, on haasteellista ja oikeudenkäynnissä puolustuksen on helppo vedota kuulustelun aikaiseen päihtymystilaan. Kiinniotettujen henkilöiden tilanne on toinen, mutta toisaalta esimerkiksi vahvasti huumeriippuvainen henkilöiden kuulustelukunto voi heiketä huomattavasti vieroitusoireiden vuoksi. Päihtyneen henkilön ei välttämättä voida olettaa ymmärtävän esimerkiksi itsekriminointisuojaan sisältöä ja merkitystä, mikä on omiaan vähentämään tunnustuksen näyttöarvoa.

¹⁴³ ETL 7:5

Opinnäytetyö on kehittänyt omaa ajattelua ja kykyä tehdä laaja projekti. Opinnäytetyötä vastaavaa kirjallista työtä en ole aikaisemmin tehnyt, joka tuotti luonnollisesti haasteita. Opinnäytetyöhön liittyvän oikeuskirjallisuuden lukeminen ja työn kirjoitusprosessi auttoivat myös ymmärtämään rikosprosessia syvällisemmin. Erityisesti todisteluun liittyen opin paljon uutta. Uskon, että kaikesta tästä on hyötyä tulevassa työssäni poliisina.

Mielestäni onnistuin vastaamaan laatimiini tutkimuskysymyksiin hyvin. Tunnustuksen merkitystä todisteena käsiteltiin luvussa 6, tunnustuksen merkitystä prosessilajin valintaan luvussa 5, tunnustuksen vaikutusta tuomioon luvussa 7 ja tunnustukseen liittyviä ongelmia käsiteltiin luvuissa 4-8. Käytetty tutkimusmenetelmä lainoppi sopi erinomaisesti työhön.

Haasteellisinta työssä oli uuden tiedon tuottaminen eli lainopillisessa työssä oikeusnormien tulkinta. Yhtenä ongelmana työn teossa oli aikataulutus ja ajan löytäminen työn tekoon. Lopuksi päädyin kirjoittamaan työtä lähes päivittäin lyhyissä pätkissä. En kokenut opinnäytetyön tekemistä lyhyissä pätkissä varsinaisesti ongelmaksi, korkeintaan hieman haasteelliseksi. Tiedonhankintaan meni yllättävän paljon aikaa ja se jatkui vielä läpi kirjoitusprosessinkin. Oikeuskirjallisuutta lukiessa huomasin, että tekstiä saa lukea usein monta kertaa, että ymmärtää pelkän tekstin sijaan myös viestin, joka piilee rivien välissä. Itse kirjoitusprosessi sujui melko mutkattomasti. Yllätyin kuitenkin hieman siitä, että tekstistä ei saa millään kerralla valmista. Siihen on palattava yhä uudestaan ja usein tekstistä löytyy epäselvyyksiä tai jopa suoranaisia virheitä.

Työn luotettavuutta arvioitaessa voin sanoa, että olen pyrkinyt tuomaan selkeästi esille tiedon lähteen ja käyttämään pääasiassa ensisijaisia lähteitä. Oikeuskirjallisuuden valinnassa olen pyrkinyt käyttämään tunnettujen ja luotettavan pidettyjen oikeuskirjailijoiden teoksia. Olen työssä tehnyt myös omia kannanottoja tutkimaani aiheeseen liittyen. Tekemäni tulkinta perustuu lainsäädäntöön ja muihin oikeuslähteisiin. Mielestäni opinnäytetyön luotettavuus on asiallisella tasolla.

Tunnustus on aiheena laaja ja tutkimukseni pohjalta aiheesta voisi tehdä monenlaisia jatkotutkimuksia. Jatkotutkimus tunnustukseen liittyen voisi painottua esimerkiksi poliisin kuulustelutaktiikkaan. Millaisia keinoja tunnustuksen saamiseksi voi ja kannattaa käyttää? Onko kuulustelijan tunnustushakuisuus tarkoituksenmukaista? Tutkimuksessa voisi tarkastella myös syyttömyysolettaman suhdetta tunnustushakuiseseen kuulusteluun.

Toisenlaisessa jatkotutkimuksessa voisi tutkia epäillyn psykologisia syitä tunnustukseen tai kiistämiseen. Myös väärän tunnustuksen antamisen syihin liittyvä tutkimus voisi olla mielenkiintoinen tutkimusaihe.

9. LÄHTEET

Kirjallisuus

Brunila, Teuri 2010. Sovittelu. Tie tulevaisuuteen. Teoksessa Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Toim. Poikela, Esa. PS-kustannus, Juva.

Christianson, Sven-Åke 2002: Traumatiska minnen. 3. uud. painos. Tukholma, Bokförlaget Natur och Kultur.

de Godzinsky, Virve Maria 2010: Kirjallinen menettely rikosasioissa. Helsinki, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Ellonen, Erkki & Karstinen, Eija & Nykänen, Veli-Eino 1996: Kuulustelutaktiikka. Helsinki, Sisäasianministeriö, Poliisiosasto.

Ervo, Laura, 2008: Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus – käsikirja lainkäyttäjille. Helsinki, WSOY.

Haapasalo, Jaana & Kiesiläinen, Kari & Johanna Niemi-Kiesiläinen, 2000: Todistajansykologia ja todistajankuulustelu. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. 5. uud. painos. Helsinki, Talentum.

Hirvelä, Päivi 2006: Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Helsinki, WSOY.

Hirvelä, Päivi 2007: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Helsinki, WSOYpro.

Iivari, Juhani (toim.) 2007: Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Helsinki, Stakes.

Inger, Göran 1982: Svensk rätthistoria. Lund, Liberförlag.

Jokela, Antti 2008: Rikosprosessi. 4. uud. painos. Helsinki, Talentum.

Jokela, Antti 2015: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio – Oikeudenkäynti III. 2. uud. painos. Helsinki, Talentum.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki, WSOY.

Pellonpää, Matti; Gullans, Monica; Pölönen, Pasi; Tapanila, Antti 2012: Euroopan ihmisoikeussopimus. 5. uud. painos. Helsinki, Talentum.

Pölönen, Pasi & Tapanila, Antti 2015: Todistelu oikeudenkäynnissä. Helsinki, Tietosanoma.

Rantaeskola, Satu (toim.) & Halme, Kimmo & Kortessalmi, Leo & Lönnroth, Kalle & Parviainen, Johanna & Saukoniemi, Teemu & Springare, Sanna 2014: Esitutkintalaki – kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rautio, Jaakko & Frände, Dan 2016: Todistelu : oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Helsinki, Edita.

Siltala, Raimo 2002a: Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki, Suomalainen lakimiesyhdistys.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2016: Rikosoikeus – Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3. uudistettu painos. Helsinki, Talentum Pro.

Tolvanen, Matti & Kukkonen, Reima 2011: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Talentum Media Oy.

Virolainen, Jyrki & Martikainen, Petri 2010: Tuomion perusteleminen. Helsinki, Talentum.

Virolainen, Jyrki & Pölönen, Pasi 2003: Rikosprosessin perusteet – Rikosprosessioikeus I. Helsinki, WSOY Lakitieto.

Virallislähteet

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 271/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Valtakunnan syyttäjänvirasto 2015: Ohje syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön soveltamisesta. VKS:2015:6.

Poliisihallitus 2013: Kirjallisen oikeudenkäyntimenettelyn turvaaminen esitutkinnassa. Ohje. Dnro 2020/2013/5373.

Oikeusministeriö 2012: Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen – Mietintöjä ja lausuntoja. 26/2012.

Valtakunnansyyttäjänviraston ohjaus- ja kehittämissyksikön muistio 28.6.2012: Epäillyn oikeus avustajaan esitutkinnassa ja itsekriminoinisuoja / KKO:2012:45 / Syyttäjän toimenpiteet.

Verkkojulkaisut

Andström, Kristiina 2003: Perusasioita oikeustieteestä. Luettavissa: <https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/oikeustiede/materiaali/osa1.html>, luettu 10.1.2017.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Luettavissa: http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/julkaisut/yleinen_oikeustiede/hirvonen_mitka_metodit.pdf, luettu 8.2.2017.

Linder, Douglas O.: The Trial of Richard "Bruno" Hauptman: An Account. Luettavissa: <http://www.famous-trials.com/hauptmann/1389-home>, luettu 14.4.2017.

Poliisi: Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelu. Luettavissa: <http://www.poliisi.fi/rikokset/sovittelu>, luettu 24.4.2017.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016: Sovittelupalvelut. Luettavissa: <https://www.thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/sovittelupalvelut>, luettu 24.4.2017.

Artikkelit

Halijoki, Juha 2004. Vastaajan tunnustus rikosprosessissa. Defensor Legis N:o 5/2004, s. 791 – 817. Luettavissa: https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/defensor_legis/2343.pdf, luettu 15.3.2017.

Lahti, Matti 2006: Syytetyn tunnustus todistelukeinona. Kokoelmasta Kirjoituksia todistusoikeudesta 2006, s. 99 – 116. Luettavissa: https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/kirjoituksiatodistusoikeudesta2006/Ir93uwQx/10_Syytetyn_tunnustus_todistelukeinona_Matti_Lahti.pdf, luettu 24.2.2017.

Siltala, Raimo 2002b: Oikeustieteen tutkijan itseymmärryksestä. Lakimies 1/2002, s. 95 – 100.

Tapanila, Antti 2014: Epäillyn oikeudet ja hyödyntämiskielto Hovioikeudessa. Defensor Legis N:o 1/2014, s. 3 – 28. Luettavissa: https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/defensor_legis/12612.pdf, luettu 1.4.2017.

Tolvanen, Matti 2003: Asianosaisten määräämistoimista rikosprosessissa. Defensor Legis: Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja 6: 2003. Helsinki, Suomen asianajajaliitto, s. 1009 – 1027. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3684/tolvanen1009-1027.pdf;jsessionid=B85BBCE97AB7E8A3A103BF0AE4CFD0A4?sequence=1>, luettu 9.2.2017.

Tolvanen, Matti 2012: Valikoituja näkökohtia syyttömyysolettamasta. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/artikkelit/11720.pdf>, luettu 1.4.2017.

Tutkimukset

Halila, Jouko 1950: Tunnustamisesta – siviiliprosessuaalinen tutkimus. Helsinki, Suomalaisen lakimies yhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 39. Väitöskirja.

Helimo, Anna 2013: Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Keränen, Asko 2013: Esitutkintaluottamus – laissa ja käytännössä. Lapin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Lisensiaatintyö.

Piltonen, Laura 2016: Tunnustamisoikeudenkäynti. Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2011: Rikollisuustilanne 2010 – III Rikollisuuskontrolli. Julkaisusarjassa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 258. Helsinki.

Korkeimman oikeuden ratkaisut

KKO:1995:182.

KKO:2000:63.

KKO:2012:45.

KKO:2016:76.

KKO:2016:96.

Hovioikeuden ratkaisut

Kouvolan Hovioikeus 8.5.2012 / 393.

Vaasan Hovioikeus 19.2.2015 / 107766.